

Warszawa-Białystok-Teremiski, 21.05.2019 r.

Pan mgr inż. Andrzej Józef Nowak
Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych
w Białymstoku
ul. Lipowa 51
15-424 Białystok
zasoby@bialystok.lasy.gov.pl

Dotyczy: Konsultacji społecznych aneksów do Planów Urządzenia Lasu dla nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka na lata 2012-2021 i Prognozy oddziaływania na środowisko dla tych aneksów

Działając w imieniu koalicji Kocham Puszcę, zrzeszającej organizacje pozarządowe ClientEarth - Prawnicy dla Ziemi, Fundacja Dzika Polska, Greenmind, Greenpeace Polska, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, WWF Polska, w ramach ogłoszonych przez Regionalną Dyrekcję Lasów Państwowych w Białymstoku konsultacji społecznych, przesyłamy uwagi i wnioski do projektów aneksów do planów urządzenia lasu nadleśnictw Białowieża, Browsk, Hajnówka sporządzonych na lata 2012–2021 oraz Prognozy oddziaływania na środowisko do tych aneksów.

Na wstępie chcemy zaznaczyć, że przedstawione do konsultacji dokumenty w sposób zasadniczy stoją w sprzeczności z zapisami dotyczącymi Puszczy Białowieskiej jako obiektu UNESCO oraz w wielu miejscach są niezgodne z Planem Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000. Nawet jednak pozostawiając z boku te zasadnicze uwagi, musimy zauważyć, że liczba, zakres i waga nieścisłości, nieprawidłowości i błędów merytorycznych zawartych w przedstawionych do konsultacji dokumentach skreślają je, jako dokumenty planistyczne.

W związku z powyższym i w świetle przedstawionych poniżej uwag wnioskujemy o natychmiastowe zaprzestanie prac nad aneksami oraz o postępowanie zgodnie z rekomendacjami UNESCO i pilne rozpoczęcie prac nad Zintegrowanym Planem Zarządzania dla Puszczy zgodnie z określonymi przez UNESCO zasadami tworzenia takich dokumentów.

Poniżej przekazujemy najważniejsze uwagi do konsultowanych dokumentów.

I. Sprzeczności z zapisami dotyczącymi Obiektu UNESCO

Przygotowane przez wnioskodawcę dokumenty i ich ewentualne wdrożenie są sprzeczne z zapisami dotyczącymi Puszczy Białowieskiej jako Obiektu Światowego Dziedzictwa Ludzkości, a w szczególności z:

1. Rekomendacją 1. Raportu z Reaktywnej Misji Centrum Światowego Dziedzictwa (World Heritage Centre - WHC) - IUCN w 2018r¹. Rekomendacja ta mówi, że:

a. w strefie aktywnej ochrony (*active protection zone*) działania z zakresu gospodarki leśnej powinny być ograniczone wyłącznie do działań zmierzających do przebudowy w kierunku bardziej naturalnych lasów grądowych lub zachowania określonych siedlisk nieleśnych, w tym podmokłych łąk, dolin rzecznych, i innych obszarów podmokłych oraz siedlisk zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów.

Działania zaproponowane w przedstawionej do konsultacji dokumentacji wykraczają poza zakres wymieniony w przedmiotowej rekomendacji.

b. działania z zakresu ochrony czynnej powinny zostać określone w zintegrowanym planie zarządzania.

Działania z zakresu ochrony czynnej zaproponowane w przedstawionej do konsultacji dokumentacji nie zostały uwzględnione w zintegrowanym planie zarządzania, jako że ten plan nie powstał.

c. cięcia ze względów bezpieczeństwa mogą być prowadzone na podstawie jasnego planu oceny ryzyka.

Przedmiotowy plan nie został opracowany w związku z czym brakuje realnej oceny ryzyka, które podnoszone jest jako argument do prowadzenia wycinki.

d. dla całego obszaru powinien zostać opracowany i wdrożony kompleksowy plan zapobiegania i zwalczania pożarów. Plan taki powinien być oparty na rygorystycznej ocenie ryzyka, uwzględniać obserwacje z przedmiotowego raportu oraz powinien być częścią zintegrowanego planu zarządzania.

Plan zapobiegania i zwalczania pożarów nie został przygotowany, w związku z czym wszelkie pozyskanie uzasadniane względami bezpieczeństwa pożarowego jest bezpodstawne.

¹ <http://whc.unesco.org/en/documents/172879>

2. Rekomendacją 2. Raportu z Reaktywnej Misji Centrum Światowego Dziedzictwa - IUCN w 2018 r. Rekomendacja mówi, że “należy wstrzymać aneksowanie planu zarządzania lasu dla Nadleśnictwa Białowieża oraz zapewnić, że jakiegokolwiek nowe PUL-e dla obszarów wchodzących w skład Obiektu są oparte na zintegrowanym planie zarządzania. Istniejące PUL-e nie powinny być aneksowane lub jedynie w bardzo restrykcyjny sposób, tak aby umożliwić bezwzględnie konieczne działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa w oparciu o jasny plan oceny ryzyka. Jakiegokolwiek aneksowanie istniejących PUL-i powinno zostać przesłane do WHC z jasnym uzasadnieniem proponowanych działań”.

Przygotowywanie przedstawionej do konsultacji dokumentacji stoi w jaskrawej sprzeczności z w/w Rekomendacją zarówno co do sekwencji proponowanych działań (wg. Rekomendacji najpierw powinien zostać przygotowany zintegrowany plan zarządzania a następnie PUL-e), braku ich jasnego uzasadnienia oraz zakresu proponowanych działań, które zdecydowanie wykraczają poza w/w “bezwzględnie konieczne działania”.

3. Interpretacją i wykładnią innych zapisów Raportu Reaktywnej Misji Centrum Światowego Dziedzictwa - IUCN w 2018 r., m.in.:

a. zapisów mówiących o zarządzaniu obszarami leśnymi w Obiekcie (pkt 3.1., str. 20), która mówi, że “reżimy dotyczące zarządzania obszarami leśnymi są kluczowe dla ochrony Wyjątkowej Powszechnej Wartości (*Outstanding Universal Value*) - OUV. Ponieważ mało zakłócone ekosystemy leśne (Deklaracja OUV) są jednym z najważniejszych elementów definiujących wartości związane z kryterium (ix) oraz elementem bezpośrednio związanym z większością wartości dotyczących różnorodności biologicznej zdefiniowanych dla kryterium (x), aktywna gospodarka leśna w ramach Obiektu powinna być bardzo ograniczona. Raport dodatkowo podkreśla, że jakiegokolwiek interwencje muszą być podporządkowane celom zarządzania związanych z ochroną OUV.

Działania zaproponowane w przedstawionej do konsultacji dokumentacji wykraczają zdecydowanie poza definicję pojęcia “bardzo ograniczona”. Ponadto nie wykazano związku pomiędzy proponowanymi działaniami a celami zidentyfikowanymi dla ochrony atrybutów OUV”.

b. zapisów mówiących (pkt 3.1., str. 20), że w strefie aktywnej ochrony, zgodnie z zapisami pliku nominacyjnego, również nie jest możliwe prowadzenie działań związanych z komercyjnym pozyskaniem drewna.

Przedstawiona do konsultacji dokumentacja w żaden sposób nie wyjaśnia sposobu zagospodarowania planowanego do pozyskania drewna. W związku z tym **istnieje przesłanka, że pozyskane drewno planowane jest do skomercjalizowania** (patrz

również pkt 4 a) i 4 b) poniżej), **co byłoby sprzeczne z wyżej przytoczonymi zapisami.**

c. zapisów dotyczących gradacji kornika drukarza (str. 20) mówiących, że “gradacje kornika drukarza powinny być uznane jako naturalne zjawisko i część zachodzących procesów ekologicznych. Sztucznie zawyżone występowanie świerka w określonych drzewostanach w powiązaniu z zachodzącymi zmianami klimatycznymi, niewątpliwie miały wpływ na intensywność i częstość występowania gradacji kornika drukarza i wywarły wpływ na drzewostany ze sztucznie zawyżonym udziałem drzew iglastych. Naturalna regeneracja umożliwi w konsekwencji przyspieszenie przekształcenia drzewostanów w kierunku bardziej naturalnych lasów liściastych, w związku z czym brak interwencji nakierowanej na przeciwdziałanie gradacji jest zgodne z celami zarządzania Obiektem. Dane empiryczne potwierdzają, że naturalna regeneracja w miejscach dotkniętych gradacją kornika drukarza poprzez pozostawienie ich naturalnym przekształceniom pozwala na szybkie zarastanie zróżnicowanymi zbiorowiskami leśnymi²”.

Analizując wykładnię Raportu Reaktywnej Misji Światowego Dziedzictwa - IUCN w 2018 r., literaturę naukową dotyczącą tematu³ oraz Plik Nominacyjny, jednoznacznie staje się, że podobne, nieinterwencyjne podejście powinno mieć zastosowanie także do obszarów, na których wystąpiły wiatrołomy i wiatrowały. Zapisy Pliku Nominacyjnego (str. 22, 95) jasno stwierdzają, że w/w w Puszczy Białowieskiej powinny być traktowane jako zjawisko naturalne.

W związku z powyższym próba argumentowania w przedstawionej do konsultacji dokumentacji konieczności usuwania martwego drewna w związku z efektami gradacji kornika drukarza lub zjawisk atmosferycznych jest bezzasadna.

d. zapisów dotyczących zagrożenia pożarowego (str. 24), mówiących, że “zagrożenie pożarowe powinno zostać ocenione zanim zostaną podjęte jakiejkolwiek działania w tym kierunku oraz że należy wziąć pod uwagę wyniki badań IBL z 2015 r.⁴ mówiące o tym, że Puszcza Białowieska została zaliczona do trzeciej kategorii zagrożenia pożarowego, tj. niskiego zagrożenia. Zagrożenie pożarowe jest silnie związane z działalnością człowieka i fakt ten powinien zostać wzięty pod uwagę podczas oceny ryzyka wystąpienia pożarów. Należy wziąć pod uwagę, że w ostatnich latach wystąpiło jedynie kilka przypadków pożarów po polskiej stronie obiektu oraz że dane z białoruskiej części świadczą o tym że w ostatnich latach nie występowały pożary mimo tego że martwe drewno nie było usuwane. Ilość martwego drewna nie jest bezpośrednią przyczyną

² Paluch R. & Bielak K. 2009. Stand conversion by means of natural succession in the Białowieża Primeval Forest. *Lesne Prace Badawcze*, 2009, Vol. (70) (4): 339-354.

³ Wesołowski T., Żmihorski M. 2018. Lasy po huraganach: uczmy się na błędach. www.forestbiology.org (2018), Article 1: 1-7.

⁴ Stereńczak et al. 2015 „Ekspertyza – Wpływ ilości martwego drewna w Puszczy Białowieskiej na zagrożenie pożarowe i zagrożenie i zagrożenie dla ludzi”

ryzyka pożarowego, a ryzyko to zależy od rodzaju tego drewna oraz od ilości innego materiału występującego na gruncie. Na przykład martwa lub sucha trawa stanowi większe zagrożenie pożarowe niż martwe drewno. Wilgotność gleby jest również bardzo istotnym czynnikiem przy ocenie ryzyka pożarowego. Poważna analiza ryzyka pożarowego powinna być wykonana po polskiej stronie obiektu, zanim zostaną podjęte jakiegokolwiek działania polegające na cięciach czy usuwaniu martwego drewna. Eksperti biorący udział w misji przypominają rekomendację z misji doradczej z 2016 r., że kompleksowy Plan Zapobiegania i Zwalczania Pożarów powinien zostać wypracowany dla Obiektu z zaangażowaniem wszystkich kategorii interesariuszy oraz, że powinien on regulować dostęp samochodów i odwiedzających do najbardziej wrażliwych miejsc”.

Przedstawiona do konsultacji dokumentacja przewiduje usuwanie martwego drewna z obszaru oraz nie zawiera w/w wspomnianej rzetelnej analizy ryzyka pożarowego. Prace nad rekomendowanym Planem z zaangażowaniem wszystkich grup interesariuszy nie zostały rozpoczęte. W związku z powyższym, **proponowane działania są sprzeczne z przedmiotowymi zapisami.**

4. Plikiem nominacyjnym dla Obiektu⁵, który:

a. mówi wyraźnie (str. 65), że podstawową zasadą zarządzania Obiektem dla wszystkich lasów w jego granicach jest “niezakłócona dzika przyroda” oraz, że “eksploatacja drewna w celach ekonomicznych jest zabroniona”. Powyższe jest również powtórzone w Raporcie z Reaktywnej Misji Centrum Światowego Dziedzictwa (World Heritage Centre - WHC) - IUCN w 2018 r. z dodatkowym wyjaśnieniem, że jakakolwiek wycinka w obszarze musi być uzasadniona względami ekologicznymi (np. przebudowa drzewostanów w celu ich unaturalnienia). Ponadto przedmiotowy Raport stwierdza, że jest czymś bardzo wyjątkowym prowadzić aktywną gospodarkę leśną, w szczególności wycinkę, w Obiekcie Światowego Dziedzictwa, chyba że działania te są bezpośrednio związane z ochroną Wyjątkowej Powszechnej Wartości OUV obszaru.

Działania zaproponowane w przedstawionej do konsultacji dokumentacji są rażąco sprzeczne z w/w zapisami. Planowane pozyskanie stoi w jaskrawej sprzeczności z ustaloną podstawową zasadą zarządzania Obiektem dla wszystkich lasów w jego granicach, którą jest “niezakłócona dzika przyroda”. Przedstawiona do konsultacji dokumentacja w żaden sposób nie uzasadnia, jak proponowane działania miałyby się w bezpośredni sposób przyczynić do ochrony OUV obszaru. Biorąc jednak pod uwagę Deklarację o OUV dla obszaru, który podkreśla jego “niezakłócone procesy naturalne, skutkujące bogactwem martwego drewna, stojącego i leżącego, którego obecność prowadzi do wysokiej różnorodności grzybów i bezkręgowców saproksylicznych” oraz zaproponowane działania (m.in., usuwanie martwego drewna) można wnioskować, że będą one miały negatywny wpływ na kluczowe atrybuty OUV, a

⁵ <https://whc.unesco.org/uploads/nominations/33ter.pdf>

tym samym są niezgodne z zapisami dotyczącymi Puszczy Białowieskiej jako Obszaru Światowego Dziedzictwa.

Przedstawiona do konsultacji dokumentacja w żaden sposób nie wyjaśnia sposobu zagospodarowania planowanego do pozyskania drewna. W związku z tym istnieje przesłanka, że pozyskane drewno planowane jest do skomercjalizowania (patrz również punkt b. poniżej) co byłoby sprzeczne z wyżej przytoczonymi zapisami.

b. określa, że w ramach Obiektu znajdują się obszary o różnych reżimach ochronnych oraz lasy gospodarcze, stanowiące strefę buforową.

Wykładnią tego zapisu jest, że **jakiegokolwiek pozyskanie drewna w celu jego skomercjalizowania (rozumianego jako jakakolwiek działalność skutkująca przynoszeniem dochodu) może być prowadzona jedynie w strefie buforowej obszaru.**

5. Decyzjami Komitetu Światowego Dziedzictwa Ludzkości (40 COM 7B.92; 41 COM 7B.1).

W przedmiotowych decyzjach Komitet zażądał od strony polskiej podjęcia wszystkich koniecznych działań w celu utrzymania ciągłości i integralności chronionych drzewostanów w obszarze i zapewnienia, że żadne komercyjne pozyskanie nie będzie dozwolone w całym Obiekcie. Jednocześnie Komitet uznał, że takie komercyjne pozyskanie stanowi potencjalne zagrożenie dla Obiektu zgodnie z paragrafem 180 Wytycznych Operacyjnych do Wdrażania Konwencji Światowego Dziedzictwa.

W związku z tym, że przedstawiona do konsultacji dokumentacja w żaden sposób nie wyjaśnia sposobu zagospodarowania planowanego do pozyskania drewna, istnieje przesłanka, że pozyskane drewno planowane jest do skomercjalizowania, co byłoby sprzeczne z wyżej przytoczonymi decyzjami. Ponadto **proponowane działania, polegające na pozyskaniu drewna i usuwaniu martwego drewna są rażąco sprzeczne z zapisami mówiącymi o “konieczności podjęcia wszystkich koniecznych działań w celu utrzymania ciągłości i integralności chronionych drzewostanów”.**

W związku z powyższymi uwagami **postulujemy zaprzestanie prac nad przedmiotowymi dokumentami w celu respektowania stosownych zapisów dotyczących Puszczy Białowieskiej jako Obszaru Światowego Dziedzictwa Ludzkości UNESCO.**

Nierespektowanie w/w zasad uprawdopodobnia w znacznym stopniu wpisanie obiektu na Listę Obszarów w Zagrożeniu. Należy wziąć pod uwagę, że nierespektowanie zapisów w/w dokumentów będzie łamaniem zobowiązań Polskiego Rządu (wyrażonych w Pliku Nominacyjnym z 2012 r. z dodatkową interpretacją zawartą w pozostałych w/w dokumentach) wobec Konwencji w sprawie Ochrony Światowego Dziedzictwa Ludzkości.

Dodatkowo postuluje się respektowanie zobowiązań wyrażonych w Pliku Nominacyjnym dla Obiektu oraz wdrożenie rekomendacji wyrażonych w Ocenie Technicznej Nominacji przez Ciało Doradcze (IUCN) z 2014r⁶, Decyzjach Komitetu Światowego Dziedzictwa 38 COM 8B.12, 40 COM 7B.92; 41 COM 7B.1 (odpowiednio z 2014, 2016 i 2017 roku), Raportu z Misji Doradczej IUCN z 2014r. oraz Raportu Reaktywnej Misji Centrum Światowego Dziedzictwa - IUCN w 2018r., mówiących o pilnej potrzebie wypracowania Zintegrowanego Planu Zarządzania dla Obiektu.

II. Niewłaściwy sposób powołania się na aspekty bezpieczeństwa publicznego

W przedstawionych do konsultacji dokumentach wnioskodawca w wadliwy sposób powołuje się na aspekty bezpieczeństwa publicznego przy sporządzaniu dokumentacji.

W dokumentacji dla wszystkich Aneksów wnioskodawca powołuje się na konieczność ich przyjęcia ze względu na aspekty bezpieczeństwa publicznego. Zgodnie z art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, w przypadku gdy mimo negatywnych wyników oceny przeprowadzonej zgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej plan lub przedsięwzięcie musi jednak zostać zrealizowane z nadrzędnych względów interesu publicznego, w tym interesu społecznego lub gospodarczego, i gdy brak jest alternatywnych rozwiązań, dane państwo członkowskie stosuje wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony ogólnej spójności Natury 2000. Właściwe władze krajowe mogą zatem w tych okolicznościach udzielić pozwolenia na podstawie art. 6 ust. 4 wspomnianej dyrektywy tylko wtedy, gdy są spełnione przesłanki ustanowione w tym przepisie.

Art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej jako **przepis ustanawiający odstępstwo powinien być interpretowany ściśle i może mieć zastosowanie tylko po przeanalizowaniu oddziaływania danego planu** lub przedsięwzięcia zgodnie z przepisami art. 6 ust. 3 (Wyroki: z dnia 15 maja 2014 r., *Briels i in.* (C-521/12, EU:C:2014:330, pkt 35); z dnia 21 lipca 2016 r., *Orleans i in.* (C-387/15 i C-388/15, EU:C:2016:583, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo). W związku z powyższym, aby móc skorzystać z art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, należy najpierw prawidłowo przeprowadzić ocenę skutków opierając się na przepisach art. 6 ust. 3 tejże dyrektywy. Znajomość skutków danego planu lub przedsięwzięcia dla celów ochrony odnoszących się do danego terenu stanowi niezbędną przesłankę zastosowania art. 6 ust. 4 wspomnianej dyrektywy, ponieważ w przeciwnym wypadku nie będzie można dokonać oceny żadnej z przesłanek zastosowania tego przepisu stanowiącego odstępstwo. Ocena ewentualnych nadrzędnych względów interesu publicznego oraz istnienia mniej szkodliwych alternatywnych rozwiązań wymaga ich rozważenia względem niekorzystnych skutków spowodowanych przez dany plan lub przedsięwzięcie na danym terenie. Ponadto jest to potrzebne w celu określenia charakteru ewentualnych środków kompensujących, które należy podjąć, należy bowiem dokładnie wskazać niekorzystne skutki dla danego terenu.

⁶ <https://whc.unesco.org/en/list/33/documents/>

Analizując dokumentację dotyczącą Aneksów należy stwierdzić, że **ocena ta nie została przeprowadzona prawidłowo. Dodatkowo, nie zostały zbadane środki alternatywne ani kompensujące względem działań gospodarki leśnej zaplanowanych w Aneksach.**

W konsekwencji można również stwierdzić, że choć wnioskodawca powołuje się na względy bezpieczeństwa publicznego dla uzasadnienia przyjęcia i wdrożenia Aneksów, których negatywne skutki są zatem w dorozumiany sposób uznane, przepisy wprowadzające odstępstwo zawarte w art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej nie zostały dochowane.

Ponadto Prognozy oddziaływania na środowisko projektów aneksów do planów urządzenia lasu opierają się na nierzetelnych i niepopartych danymi stwierdzeniach dotyczących zagrożenia pożarowego. Prognoza stwierdza (strona 51 dla Nadleśnictwa Hajnówka): „Głównym problemem w przypadku braku realizacji Aneksu, jest zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego wzdłuż dróg i szlaków turystycznych oraz na terenie jednostki wojskowej. Problemy te zaistniały w wyniku nagromadzenia dużych ilości martwych i obumierających drzew”.

Stwierdzenie takie nie jest zgodne ze stanem faktycznym. Świadczą o tym m.in. następujące fakty:

1. W roku 2018 nadleśnictwa puszczańskie uzyskały najniższą, III kategorię zagrożenia pożarowego (tak samo, jak w latach ubiegłych). Zdarzający się niekiedy wysoki stopień zagrożenia pożarowego w Puszczy jest wynikiem zjawisk pogodowych, które w podobnym a nawet większym stopniu wpływają na monokultury sosnowe widoczne w całym kraju.
2. Według ekspertyzy przeprowadzonej przez Instytut Badawczy Leśnictwa (IBL), Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi oraz Laboratorium Ochrony Przeciwpożarowej Lasu w latach 2000-2015, mimo występującym skrajnych zjawisk pogodowych oraz zmiany powodowane zamieraniem drzewostanów nie przełożyły się na wyraźny wzrost liczby pożarów i powierzchni spalonej.
3. Samo zamieranie świerków nie zwiększa obciążenia ogniowego, gdyż ilość palnej biomasy w martwym świerku jest taka sama jaka znajdowała się w żywym drzewie. Zmienia się tylko jej przestrzenne rozmieszczenie. Opadające igliwie, gałązki i kora zwiększają czasowo obciążenie ogniowe dna lasu, zmniejszając jednocześnie dostępność materiałów palnych w warstwie koron. Ten efekt jest jednak krótkotrwały, gdyż drobne elementy ulegają szybkiemu rozkładowi a rozwijająca się roślinność runa zwiększa retencję wody na dnie lasu.
4. Według najnowszej wiedzy naukowej na wielkość i intensywność pożarów nie wpływa gradacja kornika i ilość martwych świerków spowodowanych nią: Profesor Andrus z Uniwersytetu w Kolorado, badając tereny gdzie również odbywała się gradacja kornika, stwierdził w swojej pracy, że: “Na obszar spalony przez pożary nie mają wpływu duże obszary martwych drzew powstałe w wyniku niedawnej gradacji kornika. Badania wykazały, że skutki pogodowe, takie jak upał, suchota i wiatr, wpływają na wielkość pożarów lasów bez wpływu martwych drzew na

wielkość obszarów objętych pożarem”⁷.

5. Planowane aneksy nie przyczynią się do wyeliminowania czy też zmniejszenia zagrożenia pożarowego, ponieważ w miejscu zrębów i rębni pojawia się roślinność trawiasta, która jest znacznie łatwiej palna i szybciej palna w porównaniu do martwego drewna⁸. Paradoksalnie planowane w aneksach działania mogą więc zwiększyć zagrożenie pożarowe.

Prognozy nie zawierają żadnej rzetelnej analizy sytuacji pożarowej i nie podejmują w związku z tym żadnej dyskusji z powyższymi faktami. W związku z tym należy uznać je w tym zakresie za niespełniające warunku poprawności.

III. Brak realnej konieczności sporządzenia dokumentacji

W dokumentacji na potrzeby sporządzenia projektu aneksu do Planu Urządzenia Lasu Nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka, stwierdza się, że “Konieczność sporządzenia niniejszej dokumentacji wynika z przepisów określonych w obowiązującej Instrukcji Urządzania Lasu (CILP 2012). W punkcie „Okres ważności i zmiana planu urządzenia lasu” (Rozdział 4.1 §4) zdefiniowane są warunki, w jakich należy dokonać zmiany Planu Urządzenia Lasu w formie aneksu do tego planu”, przy czym wskazany przez wnioskodawcę punkt uzasadniający konieczność sporządzenia dokumentacji dotyczy sytuacji “szkody lub klęski żywiołowej”.

Takie uzasadnienie jest niezgodne ze stanem faktycznym. Gradacja kornika na terenie Puszczy Białowieskiej nie była szkodą lub klęską żywiołową, a naturalnym zjawiskiem. W Raporcie z Misji Reaktywnej UNESCO czytamy: “gradacje kornika drukarza powinny być uznane jako naturalne zjawisko i część zachodzących procesów ekologicznych. Sztucznie zawyżone występowanie świerka w określonych drzewostanach w powiązaniu z zachodzącymi zmianami klimatycznymi, niewątpliwie miały wpływ na intensywność i częstość występowania gradacji kornika drukarza i wywarły wpływ na drzewostany ze sztucznie zawyżonym udziałem drzew iglastych. Na ponad 50 % powierzchni najważniejszego siedliska zajmującego największy obszar - 9170 - mieliśmy dotychczas do czynienia z pinetyzacją, czyli dominacją świerka i sosny, gatunków, które w siedlisku 9170 powinny występować w niewielkim udziale. Proces polegający na redukcji udziału świerka w obrębie siedliska 9170 jest więc zjawiskiem korzystnym i pożądanym z perspektywy dostosowania składu gatunkowego drzewostanu do siedliska, tym bardziej, że jego skutkiem jest zwiększenie (niewielkich w porównaniu do BPN) zasobów martwego drewna w zagospodarowanej części kompleksu. Naturalna regeneracja umożliwi w konsekwencji przyspieszenie przekształcenia drzewostanów w kierunku bardziej naturalnych lasów liściastych, w związku z czym brak interwencji nakierowanej na przeciwdziałanie gradacji jest zgodne z celami zarządzania Obiektem. Dane empiryczne potwierdzają, że naturalna regeneracja w miejscach dotkniętych gradacją kornika drukarza poprzez pozostawienie ich naturalnym przekształceniom pozwala na szybkie zarastanie

⁷ Andrus R.A et al. 2016. Fire severity unaffected by spruce beetle outbreak in spruce-fir forests in southwestern Colorado. *Ecological Applications* 26: 700-711.

⁸ Szczygiel R., Kwiatkowski M. Kołakowski B. 2016. Zagrożenie pożarowe Puszczy Białowieskiej. *BiTP* 43(3):143H160

zróżnicowanymi zbiorowiskami leśnymi”⁹.

W tej sytuacji uzasadnienie sporządzenia dokumentacji jest niewłaściwe, co po raz kolejny podważa konieczność i sens tworzenia dokumentacji.

IV. Nierozważne powołanie na rozporządzenie ws. Dobrych praktyk leśnych

Jedną z podstaw prawnych przygotowania dokumentacji do Aneksów wymienia się Rozporządzenie Ministra Środowiska z 18 grudnia 2017 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej. Rozporządzenie to wydane zostało na mocy delegacji ustawowej zawartej w art. 14b Ustawy o lasach.

Należy przypomnieć, że niniejszy przepis jest aktualnie przedmiotem procedury naruszenia nr 2018/2208, rozpoczętej przez Komisję Europejską 19 lipca 2018 r. W wezwaniu do usunięcia uchynienia Komisja podkreśliła, że w celu zapewnienia zgodności z dyrektywami ptasią i siedliskową, pozyskiwanie drewna na obszarach chronionych powinno podlegać każdorazowej ocenie oddziaływania na środowisko. Art. 14b ustawy o lasach stanowi natomiast, że gospodarka leśna nie narusza ustawowych przepisów o ochronie przyrody, jeśli jest prowadzona z wymaganiami dobrej praktyki. Umożliwia to podmiotom prowadzącym wycinkę podjęcie decyzji o ich zasadności bez konieczności uzyskania odrębnych zezwoleń dotyczących gatunków chronionych. W konsekwencji, skutkiem wprowadzenia niniejszego przepisu jest de facto odebranie gatunkom chronionym ochrony ustawowej oraz ograniczenie realizacji ww. dyrektyw.

W związku z powyższym, oparcie dokumentacji do aneksów do PULi na przepisach uznanych przez Komisję Europejską za niezgodne z unijnym prawem należy uznać co najmniej za nierozważne.

⁹ <http://whc.unesco.org/en/documents/172879>, s.20

V. Niedopuszczalna zmiana definicji drzewostanu ponad 100-letniego

Według Prognoz drzewostan ponad 100-letni to “Drzewostan, w którym gatunek panujący (zapisany na pierwszym miejscu w opisie taksacyjnym lasu) ma 101 i więcej lat według stanu na 01.01.2019 r.” (str. 12).

Definicja ta różni się od definicji przyjętej przez Plany Urządzenia Lasu dla Nadleśnictw w Puszczy Białowieskiej oraz przez Plan Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000 “Puszcza Białowieska” (PZO), który ma status prawa miejscowego.

Zmiana tej definicji nie została w żaden sposób wytłumaczona, a powoduje istotną ingerencję w sposób zarządzania Puszczą oraz powoduje niezgodność z prawem miejscowym. W żaden sposób nie została także przeprowadzona ocena oddziaływania tej zmiany na integralność obszaru Natura 2000, co jest bardzo istotne gdyż dla wielu chronionych gatunków wyłączenie z działań gospodarczych wszystkich drzewostanów z gatunkiem w składzie co najmniej 10% w wieku 100 i więcej lat, stanowi najistotniejsze działanie ochronne.

Przedstawiona do konsultacji dokumentacja nie powinna zawierać terminów o definicjach niezgodnych z definicjami zawartymi w PZO.

VI. Niewłaściwie określone działania ograniczające negatywne oddziaływanie Aneksu

Przewidziane w Prognozach działania ograniczające negatywne oddziaływanie Aneksu lub działania ograniczające potencjalne negatywne oddziaływanie Aneksu na potencjalne siedliska optymalne w rozdziałach “Oddziaływanie na obszary NATURA 2000” **nie są ustalone w taki sposób, który zapewni zapobieżenie negatywnym skutkom Aneksów.**

Każdy środek łagodzący musi zostać szczegółowo opisany, wraz z wyjaśnieniem, w jaki sposób wyeliminuje lub zmniejszy zidentyfikowane negatywne skutki. Należy również podać informacje o tym, kiedy i przez kogo będą wdrażane oraz jakie środki zostaną wprowadzone w celu monitorowania ich skuteczności.

Zaproponowane środki zawierają wiele pojęć nieostrych, co powoduje, że mogą okazać się nieskuteczne i w konsekwencji nie spowodować osiągnięcia celu zapobiegnięcia negatywnego oddziaływania Aneksów.

Np. dla siedliska 9170 Grąd subkontynentalny w Prognozie dla Nadleśnictwa Browsk (str. 111) zapisano:

- “Zabiegi pozyskaniowe, jeżeli to możliwe wykonywać w okresie zimowym przy pokrywie śnieżnej z wykorzystaniem szlaków zrywkowych.” Pojęcie “jeżeli to możliwe” nie zostało

opatrzone żadnymi innymi czynnikami, które uzasadniałyby odstępianie od prowadzenia prac pozyskaniowych w zimie. W konsekwencji nie wiadomo, w jakich okolicznościach można odstąpić od tych prac, co może powodować całkowicie arbitralne decyzje w tym zakresie.

- “Należy pozostawiać część drzew martwych i zamierających w celu”. Wprowadzenie słowa “część” bez żadnego kwantyfikatora powoduje, że trudno ocenić, czy ten środek łagodzący w jakikolwiek sposób spowoduje, że Aneksy nie będą negatywnie oddziaływać na to siedlisko.

Podobne sformułowanie środków łagodzących występowało w Prognozie z 2015 r. Dla Nadleśnictwa Białowieża, gdzie TSUE w wyroku C-441/17 stwierdził: “(...) choć w ocenie tej stwierdza się w tym samym pkt 4.2.3, że w przypadku ponurka Schneidera, bogatka wspaniałego, zgniotka cynobrowego, pachnicy dębowej, zagłębka bruzdkowanego, sóweczki i dzięcioła trójpalczastego „nie da się wykluczyć pojedynczych przypadków wpływu [na ich] siedlisko”, dla zanegowania występowania istotnego wpływu ogranicza się ona do „pozostawienia części drzewostanów z zamierającymi drzewami”, nie określając jednak ich ilości ani miejsca, gdzie miałyby być pozostawione.”

Biorąc powyższe pod uwagę, **zapisy dotyczące środków łagodzących powinny być sformułowane w sposób zgodny z istniejącymi przepisami i nie budzący wątpliwości.**

VII. Brak kompleksowej oceny oddziaływania na środowisko

Z postanowień art. 33 ust. 1 Ustawy o ochronie przyrody wynika **obowiązek uwzględnienia w procesie oceny wpływu konkretnego przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 połączenia ocenianego oddziaływania z innymi, które już na ocenianym terenie występują bądź będą mogły występować na skutek wykonania uprawnień wynikających z wydanych już ostatecznych decyzji upoważniających do ingerencji w środowisko¹⁰.**

Zdolności absorpcyjne środowiska są ograniczone i duża liczba oddziaływań, z których żadne z osobna nie wywoła negatywnych zmian w środowisku, może doprowadzić do takiego rezultatu, jeżeli będą one skumulowane na stosunkowo niewielkim obszarze oddziaływania. Dlatego też, dokonując oceny ewentualnych skutków oddziaływania na obszar Natura 2000, organ przyjmujący, że negatywne oddziaływania na tę formę ochrony przyrody nie występują, powinien wskazać, że skutki takie nie wystąpią również w przypadku kumulacji występujących oddziaływań. Brak dokonania takiej oceny może rzutować na prawidłowość rozstrzygnięcia kończącego prowadzone postępowanie.

Dlatego odpowiednia ocena skutków planu lub przedsięwzięcia dla danego terenu powinna być dokonana przed udzieleniem na nie pozwolenia i powinna brać pod uwagę skutek łączny, wynikający z kombinacji tego planu lub przedsięwzięcia z innymi planami lub przedsięwzięciami

¹⁰ Gruszecki K. 2017. Ustawa o Ochronie Przyrody: Komentarz. Wolters Kluwer.

z punktu widzenia założeń ochrony terenu (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej C-127/02).

Prawidłowa ocena oddziaływania na obszary Natura 2000 tzw. ocena siedliskowa powinna objąć kompleksową identyfikację wszystkich potencjalnych skutków planu lub przedsięwzięcia, które mogą być znaczące dla danego obszaru, biorąc pod uwagę skumulowane oddziaływanie i inne skutki, które mogą powstać w wyniku połączonego działania planu lub projektu podlegającego ocenie i innych planów lub projektów. Innymi słowy, bierze się pod uwagę także oddziaływanie skumulowane z oddziaływaniem już wcześniej zrealizowanych, bądź równocześnie realizowanych przedsięwzięć. Dla prawidłowego przeprowadzenia oceny siedliskowej Aneksów i zbadania czy dojdzie do znaczącego negatywnego oddziaływania, kluczowe jest wzięcie również pod uwagę oddziaływania które nastąpiło w wyniku już zatwierdzonych i prowadzonych w poprzednich latach wycinek.

Dlatego nie bez znaczenia są zidentyfikowane w Prognozach obszary objęte ingerencją w wyniku prowadzonych w poprzednich latach wycinek. W Prognozach dokonano identyfikacji m.in. na ilu terenach obszarów chronionych doszło do ingerencji w chronione siedliska. I tak, gospodarka leśna w Puszczy Białowieskiej od 2012 r. objęła ponad 35 % siedliska grądu subkontynentalnego 9170. Wraz z planowanymi działaniami w ramach Aneksów działania te obejmą ponad 40 % obszaru tego chronionego siedliska (Prognoza dla Nadleśnictwa Browsk, str. 152).

Prognozy wspominają również, że "(...) obecnie 0,9% powierzchni drzewostanów 100-letnich według PZO stanowią de facto powierzchnie leśne niezalesione, głównie płazowiny lub zręby.", czy gdzie indziej: "W wyniku przeprowadzonych zabiegów powstały powierzchnie otwarte (zręby) na powierzchni 64,20 ha. Z kolei na 121,05 ha drzewostany mają obniżone zadrzewienie do wartości kwalifikującej je jako płazowiny."

Mimo że zostało to zidentyfikowane w Prognozach, to nie zostało to w ogóle ujęte w procesie oceny - tj. jaki skutek będą miały zaplanowane działania w Aneksach na integralność obszaru Puszcza Białowieska, z uwzględnieniem całościowego obszaru objętego już ingerencją.

Ocena siedliskowa powinna rozpatrzyć skumulowany wpływ zaplanowanych prac w ujęciu całościowym tj. biorąc pod uwagę również poprzednie oddziaływanie na to siedlisko. Wydawać się może, że objęcie pracami 5 % siedliska może nie mieć oddziaływania negatywnego, ale rozpatrywanie tego w ujęciu całościowym (10 789,72 ha co daje 40 % siedliska) może doprowadzić do innych wniosków. **W Prognozach nie rozpatrzono zatem poprawnie skumulowanych skutków wpływu Aneksów na siedliska i gatunki chronione w ramach obszaru Natura 2000.** Przy prawidłowej ocenie skutków skumulowanych, nie można by wykluczyć że ocena siedliskowa doprowadziłaby do odmiennych wniosków - tj. znaczącego negatywnego wpływu na integralność obszaru Natura 2000.

Warto w tym miejscu przytoczyć wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, syg. IV SA/Wa 921/10, gdzie sąd stwierdził, że szczególne znaczenie należy przywiązywać do

integralności i spójności obszaru Natura 2000, gdyż podział na niewielkie enklawy może uniemożliwić właściwą ochronę składników środowiska przyrodniczego, oraz na kumulację oddziaływań występujących na danym terenie, zwłaszcza że możliwości absorpcyjne środowiska są ograniczone i pewna ilość nawet niewielkich oddziaływań, aczkolwiek skumulowanych może wywołać trudne do odwrócenia zmiany.

Brak dostatecznego odniesienia się do kwestii oddziaływań skumulowanych oznacza, że **Prognozy nie mogą zostać uznane za spełniające wymogi Ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko oraz Ustawy o ochronie przyrody.**

VIII. Nieprawidłowe uzasadnienia dla odstąpienia od zapisów PZO wobec terenów jednostki wojskowej

Prognozy przewidują działania w drzewostanach ponad 100-letnich wg Planu Zadań Ochronnych dla Obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska, rosnących na siedlisku grądu subkontynentalnego 9170, w wydzieleniach w granicach jednostki wojskowej, na łącznej powierzchni 218,71 ha na terenie Nadleśnictwa Hajnówka. Prognoza dla Nadleśnictwa Hajnówka podaje: "W tym przypadku założenia Aneksu są niezgodne z aktem prawa miejscowego, jakim jest plan zadań ochronnych obszaru Natura 2000, jednak zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego ma tu znaczenie priorytetowe".

Nie jest jasne, jaki tryb postępowania został zastosowany w tym przypadku. Czy wnioskodawca uznał, że ingerencja w drzewostany 100-letnie na obszarze siedliska 9170 na ponad 218 ha:

- a) nie będzie miała znaczącego negatywnego wpływu (jeśli tak, argumenty o bezpieczeństwie publicznym i pożarowym nie są potrzebne do uzasadnienia tych działań), czy
- b) wystąpi znaczący negatywny wpływ, ale istnieją powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego, które uzasadniają przeprowadzenie danych działań.

Jakkolwiek, zarówno gdyby wnioskodawca wybrał tryb a) czy b), **oba zostały przeprowadzone nieprawidłowo i naruszają postanowienia Ustawy o ochronie przyrody i dyrektywy siedliskowej.**

Po pierwsze odnosząc się do trybu a) należy podnieść, że ocena skutków przewidzianych działań dotycząca ingerencji w drzewostany 100-letnie wg PZO, budzi poważne wątpliwości. Planowane działania obejmą 218,71 ha w siedlisku grądu subkontynentalnego: "Działania realizowane w drzewostanach z udziałem gatunku w wieku 100 i więcej lat wg PZO (grupa JW - 218,71 ha), co jest niezgodne z działaniem ochronnym nr 8 PZO, jednak zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego ma znaczenie priorytetowe" (*Prognoza dla Nadleśnictwa Hajnówka*, str. 104). Faktem drugorzędnym w tym zakresie jest to, że jest to na

terenie jednostki wojskowej. Jest to nadal siedlisko chronione, dla którego zagrożeniem zidentyfikowanym w PZO są działania w drzewostanach ponad 100-letnich wg PZO. Trudno zgodzić się z wynikiem oceny jako, że działania na obszarze ponad 218 ha w drzewostanach ponad 100-letnich wg PZO nie doprowadzą do zaniku, choćby częściowo, tego siedliska.

Tymczasem prowadzenie działań aktywnej gospodarki leśnej, takich jak wycinka, na siedliskach, na których zachowanie stanu ochrony wyklucza formalnie takie działania, które stanowią z samej swej natury zagrożenie dla zachowania, jest rażąco sprzeczne z działaniami ochronnymi przewidzianymi w załączniku 5 do PZO z 2015 r., zalecającymi w szczególności wyłączenie z działań gospodarczych „wszystkich drzewostanów z gatunkiem w składzie co najmniej 10% w wieku 100 i więcej lat”, „ochronie drzew martwych” i „pozostawieniu wszystkich ponadstuletnich, martwych świerków do całkowitej mineralizacji”. W tym względzie miejsca, w których planowane są rozpatrywane działania aktywnej gospodarki leśnej, pokrywają się z obszarami drzewostanów stuletnich i siedlisk chrząszczy saproksylicznych, przede wszystkim ponurka Schneidera i zgniotka cynobrowego. Takie działania aktywnej gospodarki leśnej doprowadzi do zaniku części obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska.

W związku z powyższym, ocena w tym przypadku została sporządzona nieprawidłowo.

Prawidłowe zastosowanie art. 6. ust. 3 dyrektywy siedliskowej powinno doprowadzić do stwierdzenia, że ingerencja w drzewostany 100-letnie może wpłynąć niekorzystnie na stan tego siedliska.

Odnosząc się do trybu b), warto przypomnieć tutaj, że gdy z oceny siedliskowej wynika, że przedsięwzięcie miałoby niekorzystny wpływ na integralność obszaru, może być przeprowadzone dopiero po spełnieniu warunków z art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej. Te warunki to: "brak rozwiązań alternatywnych" oraz "powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego".

Pierwszym wymogiem nałożonym przez art. 6 ust. 4 dyrektywy jest "brak rozwiązań alternatywnych". W celu ustalenia, czy przesłanka jest spełniona, zbadane muszą być wszystkie potencjalne rozwiązania, łącznie z nieprzeprowadzeniem planu bądź przedsięwzięcia.

Przechodząc do analizy rozwiązań alternatywnych, należy z całą stanowczością stwierdzić, że **Aneksy ani Prognozy nie zawierają prawidłowej analizy rozwiązań alternatywnych.**

Jeżeli zaplanowane działania mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa przeciw wybuchom na terenie jednostki wojskowej, to rozwiązaniem alternatywnym byłoby choćby rozpatrzenie lepszego zabezpieczenia materiałów wybuchowych znajdujących się na tym terenie. Kolejnym rozwiązaniem byłoby usprawnienie infrastruktury przeciwpożarowej na tych 218 ha. Jednak Prognoza milczy na ten temat i ani w jednym momencie nie analizuje rozwiązań alternatywnych mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego na terenie jednostki wojskowej.

Biorąc pod uwagę, że ocena skutków ingerencji w drzewostany 100-letnie wg PZO nie została przeprowadzona prawidłowo to niemożliwe jest zastosowanie odstępstw przewidzianych w art.

6 ust. 4. Nawet jeśli wnioskodawca chciałby zastosować odstępstwa z art. 6 ust. 4 to z uwagi na brak realizacji pierwszego z wymogów tj. prawidłowej analizy rozwiązań alternatywnych, zastosowanie tych odstępstw jest niemożliwe.

Kwestię możliwości skorzystania z odstępstw przewidzianych w art. 6 ust. 4 w Puszczy Białowieskiej wyjaśnił TSUE w wyroku C-441/17 Komisja vs Rzeczpospolita Polska: “W tych warunkach znajomość skutków danego planu lub przedsięwzięcia dla celów ochrony odnoszących się do danego terenu stanowi niezbędną przesłankę zastosowania art. 6 ust. 4 wspomnianej dyrektywy, ponieważ w przeciwnym wypadku nie będzie można dokonać oceny żadnej z przesłanek zastosowania tego przepisu stanowiącego odstępstwo. Ocena ewentualnych nadrzędnych względów interesu publicznego oraz istnienia mniej szkodliwych alternatywnych rozwiązań wymaga bowiem ich rozważenia względem niekorzystnych skutków spowodowanych przez dany plan lub przedsięwzięcie na określonym terenie. Ponadto w celu określenia charakteru ewentualnych środków kompensujących należy dokładnie wskazać niekorzystne skutki dla danego terenu”.

Zaplanowane działania na terenie Nadleśnictwa Hajnówka w drzewostanach 100-letnich wg PZO na siedlisku grądu subkontynentalnego 9170, naruszają art. 33 i 34 ustawy o ochronie przyrody oraz art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy siedliskowej.

IX. Nieprawidłowa analiza oddziaływania aneksów na obiekt UNESCO

W Prognozach oddziaływania na środowisko projektu aneksu do planu urządzenia lasu w sposób nieprawidłowy dokonano analizy oddziaływania na wyjątkową uniwersalną wartość transgranicznego obiektu światowego dziedzictwa UNESCO “Puszcza Białowieska” (Analiza dotyczy łącznego oddziaływania Aneksów Nadleśnictw: Białowieża, Browsk, Hajnówka). Przede wszystkim:

1. Zapisy przedmiotowego dokumentu są niezgodne z Postanowieniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 21 grudnia 2018 r. uzgadniającego zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w Prognozie, a w szczególności z następującymi zapisami:

- a. o konieczności “respektowania zapisów dokumentów wskazujących cele ustanowienia Transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Forest (w szczególności orzeczenia wyjątkowej wartości obiektu)”. Jak wykazano w punkcie I niniejszych uwag, wszystkie dokumenty przedstawione do konsultacji są sprzeczne z zapisami dokumentów dotyczących Puszczy Białowieskiej jako obszaru Światowego Dziedzictwa, a w szczególności z celami zarządzania obszarem określonych w orzeczeniu OUV. Co więcej w “Prognozie” błędnie odniesiono się do orzeczenia wyjątkowej uniwersalnej wartości (*Statement of Outstanding Universal Value* - SOUV) oraz błędnie

zidentyfikowano atrybuty OUV dla Obiektu (zobacz też uwagi do “Prognozy” poniżej).

- b. o konieczności zapewnienia, że “wykonana ocena ma na celu zapewnienie, że prawdopodobne oddziaływanie projektowanych prac na Wyjątkową Uniwersalną Wartość miejsca będzie w pełni bezpieczna do Obiektu Światowego Dziedzictwa [pisownia oryginalna].”

Jak wykazano punkcie I tych uwag, w uwagach do “Prognozy” poniżej oraz jak wykazano w samej “Prognozie”, planowane działania miałyby negatywny wpływ na poszczególne atrybuty OUV obszaru, w związku z tym nie można stwierdzić, że planowane działania będą “w pełni bezpieczne” dla Obiektu Światowego Dziedzictwa.

2. Zastosowane podejście jest niezgodne z zasadami wykonywania ocen oddziaływania dla Obszarów Światowego Dziedzictwa, rekomendowanymi m.in w Raporcie z Reaktywnej Misji Centrum Światowego Dziedzictwa (World Heritage Centre - WHC) - IUCN w 2018 r., tj. z wytycznymi zawartymi w “World Heritage advice note on environmental assessments”¹¹, a w szczególności:

- a. Zasadą 1, która mówi, że “wszystkie projekty, które mogą niekorzystnie oddziaływać na przyrodnicze obszary Światowego Dziedzictwa muszą zostać poddane rygorystycznej ocenie środowiskowej na wczesnym etapie procesu decyzyjnego, niezależnie od tego czy są zlokalizowane w granicach czy poza granicami obszaru. Ocena ta powinna zostać przeprowadzona możliwie najwcześniej, tak aby zapewnić efektywny wkład dla procesu podejmowania decyzji. Oceny, które są podejmowane późno w procesie decyzyjnym lub po podjęciu decyzji, nie mogą być adekwatnym materiałem dla decydentów.”

W przedmiotowym przypadku, biorąc pod uwagę, że przyjęcie przedmiotowych dokumentów zostało ogłoszone przez decydentów (Minister Środowiska) na konferencji prasowej¹² przed udostępnieniem ich do jakichkolwiek konsultacji, zachodzi uzasadnione podejrzenie, że decyzja jako taka została już podjęta lub ocena została dostarczona późno w procesie decyzyjnym, a tym samym w/w podejście jest niezgodne z powyżej opisanymi wytycznymi. Ponadto podjęta próba oceny dotyczy jedynie działań zaplanowanych w granicach Obiektu Światowego Dziedzictwa¹³. Biorąc pod uwagę zakres zaplanowanych działań w

¹¹

https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/iucn_advice_note_environmental_assessment_18_11_13_iucn_template.pdf

¹² <https://www.gov.pl/web/srodowisko/dobre-propozycje-dla-nadlesnictw>

¹³ Strona 52 Prognozy, mówiąca “Wpływ na środowisko działań ujętych w projektowanych Aneksach do PUL nadleśnictw tworzących LKP „Puszcza Białowieska”, ale zlokalizowanych poza granicami Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska i jego strefy buforowej nie stanowi przedmiotu niniejszej Oceny.”

strefie buforowej, takie podejście jest sprzeczne z przedmiotową Zasadą 1.

- b. Zasadą 2, która mówi, że “w proces oceny powinni być zaangażowani eksperci z zakresu Światowego Dziedzictwa, obszarów chronionych, różnorodności biologicznej w celu identyfikacji zagadnień, które powinny zostać poddane ocenie. Eksperti ci mogą również pracować wspólnie z proponentami projektu w celu znalezienia rozwiązań alternatywnych dla projektów, które mogą wpłynąć niekorzystnie na OUV obszaru Światowego Dziedzictwa”.

W przedmiotowym przypadku, biorąc pod uwagę, że autorami zarówno dokumentacji jak i prognozy byli jedynie taksatorzy, oraz, że prognoza nie przedstawia rozwiązań alternatywnych, zastosowane podejście jest sprzeczne z Zasadą 2.

- c. Zasadą 3: Mimo, że z technicznego punktu widzenia podjęto próbę analizy zgodnie z rekomendowanym podziałem na efekty bezpośrednie, pośrednie i skumulowane; wartości, integralność oraz ochronę i zarządzanie, to ocena ta bazuje na wadliwych założeniach (np. próba oceny jedynie działań zaplanowanych w granicach obiektu, błędne rozumienie funkcji poszczególnych stref, a w szczególności strefy aktywnej ochrony), zastosowane podejście jest niezgodne z przedmiotową Zasadą 3.
- d. Zasadą 4, mówiącą, że “Rozsądne alternatywy dla proponowanego projektu muszą zostać zidentyfikowane i ocenione w celu zarekomendowania decydom najbardziej zrównoważonej opcji. Różne opcje powinny być wyraźnie zakomunikowane decydom, a te, które są najmniej szkodliwe w stosunku do wyjątkowej powszechnej wartości, powinny być wyszczególnione, oraz winny uwzględniać opcję „brak projektu”. Bardzo często opłacalne ekonomicznie i wykonalne alternatywy mogą zostać zidentyfikowane w stosunku do rozwiązań potencjalnie szkodliwych dla wyjątkowej powszechnej wartości obszarów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa. Szczegółowe i wczesne rozważenie rozwiązań alternatywnych może również pomóc w zapewnieniu, że zasoby nie zostaną zmarnowane przy opracowywaniu wniosków niezgodnych ze statusem światowego dziedzictwa.”

W przedmiotowym przypadku a) nie zidentyfikowano w ogóle alternatywnych rozwiązań, b) nie rozpatrzono na wczesnym etapie rozwiązań alternatywnych, w związku z czym doprowadzono do zmarnowania zainwestowanych w ten proces zasobów. W związku z powyższym zastosowane podejście jest sprzeczne z przedmiotową Zasadą 4.

- e. Zasadą 5, która mówi, że “Środki łagodzące negatywne skutki powinny zostać zidentyfikowane zgodnie z hierarchią łagodzenia skutków, która wymaga najpierw uniknięcia potencjalnych negatywnych skutków, a w drugiej kolejności

zmniejszenia nieuniknionego wpływu poprzez środki łagodzące. Ocena oddziaływania na środowisko powinna określać, w jaki sposób ewentualne negatywne oddziaływania na wyjątkową powszechną wartość, których nie można uniknąć, zostaną złagodzone i monitorowane poprzez zabudżetowany plan zarządzania środowiskowego, wskazujący, w jaki sposób środki łagodzące zostaną wdrożone, kto je wdroży, w jakim terminie i jakie zasoby są zabezpieczone na ich wdrożenie”.

W przedmiotowym przypadku nie rozważono alternatywy zmierzającej do uniknięcia potencjalnych negatywnych skutków, ani nie przedstawiono działań łagodzących negatywne skutki proponowanych działań. W związku z powyższym zaproponowane podejście jest niezgodne z przedmiotową Zasadą 5.

- f. Zasadą 7, która mówi, że “Ocena musi zostać upubliczniona i poddana szczegółowym konsultacjom publicznym na różnych etapach. Konsultacje powinny odbywać się na etapie ustalania zakresu, projektu raportu środowiskowego i etapów monitorowania raportu. Należy zaangażować wszystkie zainteresowane strony, w tym społeczności lokalne, naukowców, odpowiednie agencje rządowe i organizacje pozarządowe. Informacje zwrotne z konsultacji powinny być w pełni odzwierciedlone i udokumentowane w ocenie”.

W przedmiotowym przypadku upubliczniono ocenę na zaawansowanym etapie oraz udzielono bardzo krótkiego w stosunku do objętości dokumentów terminu na przedstawienie uwag. Kluczowym jest tutaj, że nie przeprowadzono konsultacji ze wszystkim zainteresowanymi stronami na etapie ustalania zakresu oceny. W związku z powyższym zastosowane podejście jest sprzeczne z przedmiotową Zasadą 7.

- g. Zasadą 8, która mówi, że “Plan zarządzania środowiskowego musi być zaproponowany, wdrożony i niezależnie kontrolowany. Plan powinien szczegółowo określać warunki działania, monitorowania i przywracania warunków w odniesieniu do wyjątkowej powszechnej wartości obiektu. Wdrażający projekt musi od początku przeznaczyć środki na pokrycie kosztów niezależnego audytu wdrażania planu zarządzania środowiskowego w regularnych odstępach czasu”.

W przedmiotowym przypadku nie przygotowano w/w planu, w związku z czym zastosowane podejście jest sprzeczne z Zasadą 8.

- h. Wytycznymi zawartymi w rozdziale 8 dokumentu mówiącym o konieczności notyfikowania Komitetu Światowego Dziedzictwa o projektach mających wpływ na przyrodnicze obszary Światowego Dziedzictwa. Mówi on, że “Wszystkie propozycje rozwojowe i / lub koncesje, które mogłyby prowadzić do projektów, które mogą mieć wpływ na wyjątkową powszechną wartość obszaru światowego

dziedzictwa, powinny być przedkładane przez Państwa-Strony Komitetowi Światowego Dziedzictwa za pośrednictwem Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO (Sekretariat Konwencji). Wnioski takie należy składać przed podjęciem decyzji o ich finansowaniu, wydaniu pozwolenia lub wdrożeniu przez Państwo-Stronę, zgodnie z pkt 172 wytycznych operacyjnych. Wczesne powiadomienie jest ważne, ponieważ zapewnia wczesną i skuteczną możliwość zaangażowania (UNESCO) oraz pomaga zapewnić, że zasoby nie zostaną zmarnowane przy opracowywaniu wniosków, które są niezgodne z długoterminową ochroną obszarów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Wnioski zgłoszone zgodnie z § 172 wytycznych operacyjnych powinny być składane wraz z dokumentacją dostępną w momencie składania, np. propozycja projektu, zakres wymagań i obowiązków w zakresie oceny oddziaływania na środowisko, raport dotyczący zakresu, projekt raportu środowiskowego”.

W przedmiotowym przypadku nie dochowano w/w wymagań, w związku z czym zastosowane podejście jest sprzeczne z przedmiotową rekomendacją oraz przyczyniło się do wspomnianego w niej “zmarnowania zasobów przy opracowywaniu wniosków”.

W związku z tym, że przedmiotowa ocena jest niezgodna z w/w podstawowymi zasadami, należy uznać (za World Heritage advice note on environmental assessments), że nie jest ona adekwatną podstawą do podjęcia decyzji co do wdrażania zaproponowanych działań.

X. Inne nieścisłości i błędy w kontekście dokumentów dotyczących Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO „Puszcza Białowieska”

Przedstawione do konsultacji propozycje zawierają szereg innych błędów i nieścisłości w kontekście dokumentacji dotyczącej Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO “Puszcza Białowieska”, w tym:

1. W Prognozie czytamy m.in.: „Wpływ na środowisko działań ujętych w projektowanych Aneksach do PUL nadleśnictw tworzących LKP „Puszcza Białowieska”, ale zlokalizowanych poza granicami Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska i jego strefy buforowej nie stanowi przedmiotu niniejszej Oceny” oraz „Działania na terenie jednostki wojskowej w Nieznanym Borze, realizowane będą wyłącznie w strefie buforowej. Łączne planowane pozyskanie w strefie buforowej Obiektu wynosi 101 604 m³ netto.

Przedmiotowa prognoza powinna zawierać ocenę wpływu działań proponowanych poza granicami Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska, w tym w szczególności w

strefie buforowej. Wymóg taki stawiany jest przez dokumenty operacyjne w ramach Konwencji dotyczącej Światowego Dziedzictwa. **Brak uwzględnienia tych wpływu działań poza granicami Obiektu w ocenie wpływu tych działań jest więc niezgodny z zapisami Konwencji.**

2. W Prognozie czytamy: „Działania projektowane w ramach Aneksów zlokalizowane w strefie aktywnej ochrony różnorodności biologicznej i ochrony krajobrazu oraz poza granicami Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska, mają bezpośrednie powiązanie z PUL. Przyjęcie projektowanych Aneksów umożliwi realizację części obligatoryjnych zabiegów przewidzianych przez PUL”.

W stosunku do zapisów dotyczących Puszczy Białowieskiej jako Obiektu Światowego Dziedzictwa, przyjęto tu błędne założenie mówiące o umożliwianiu “zabiegów obligatoryjnych przewidzianych przez PUL”. Należy zauważyć, że zgodnie z zapisami dotyczącymi Obiektu, PUL-e powinny być traktowane jako dokument podrzędny w stosunku do wcześniej wypracowanego Zintegrowanego Planu Zarządzania Obszarem.

Konsekwencją tego błędnego założenia jest **niezgodność Prognozy z plikiem nominacyjnym i innymi dokumentami dotyczącymi Obiektu.**

3. W Prognozie czytamy: „Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa na podstawie kryterium IX i X wymaga strefowania Obiektu”.

Stwierdzenie to jest nieprawdziwe. Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa na podstawie kryterium IX i X nie wymaga strefowania Obiektu. Strefowanie jest jedynie narzędziem zarządzania dla Obiektu, podobnie jak dla innych obszarów chronionych, które może być zastosowane niezależnie od kryteriów wpisu.

4. Na stronach 54-60 (według numeracji z Prognozy dla Nadleśnictwa Białowieża) znajdują się zapisy odnoszące się do SOUV, w tym punkty: 6.1.1. Kryterium IX i 6.1.2. Kryterium X.

W przedmiotowym fragmencie dokonano błędnych interpretacji i założeń (niezgodnych z SOUV) dotyczących kluczowych zagadnień odnoszących się do Puszczy Białowieskiej jako Obszaru Światowego Dziedzictwa (SOUV), a w szczególności:

- a. nie odniesiono się do definicji kryteriów na podstawie których obszar został wpisany na listę, tj. kryterium (ix) które definiowane jest jako obszary które powinny “być wybitnymi przykładami reprezentującymi znaczące procesy ekologiczne i biologiczne w ewolucji i rozwoju ekosystemów lądowych, słodkowodnych, przybrzeżnych i morskich oraz zbiorowisk roślin i zwierząt”; kryterium (x) które definiowane jest jako obszary które powinny “zawierać najważniejsze i najbardziej znamienne siedliska przyrodnicze dla ochrony różnorodności biologicznej in situ, w tym te zawierające zagrożone gatunki o wyjątkowej uniwersalnej wartości z punktu widzenia nauki lub ochrony”.
- b. błędnie odniesiono się do SOUV obszaru Puszczy Białowieskiej w stosunku do kryteriów na podstawie których obszar został wpisany na Listę, wybierając selektywnie i bez

uzasadnienia tylko niektóre z nich.

- W odniesieniu do kryterium (ix) nie wzięto w ogóle pod uwagę atrybutu odnoszącego się do zachodzących w obszarze znaczących procesów ekologicznych i biologicznych w ewolucji i rozwoju ekosystemów lądowych; atrybutu odnoszącego się do Puszczy Białowieskiej jako dużego i integralnego obszaru leśnego, w którym występują kompletne sieci pokarmowe, w tym populacje dużych ssaków i dużych drapieżników.
- W odniesieniu do kryterium (x) wzięto pod uwagę “Strukturę wiekową, przestrzenną i zróżnicowanie gatunkowe drzewostanów”, “Stosunki wodne” oraz “Siedliska nieleśne” podczas gdy kryterium (x) dla obszaru Puszczy Białowieskiej nie odnosi się w ogóle do tych zagadnień i jest zdefiniowane jako: “Puszcza Białowieska jest niezastąpionym obszarem ochrony różnorodności biologicznej, w szczególności ze względu na jej wielkość, stan ochrony i istotnie niezakłóconą przyrodę. Obiekt jest miejscem występowania dla największej wolnej populacji żubra, który jest charakterystycznym gatunkiem tego obszaru. Jednak wartości ochrony różnorodności biologicznej są szersze i obejmują ochronę 59 gatunków ssaków, ponad 250 gatunków ptaków, 13 płazów, 7 gadów i ponad 12 000 bezkręgowców. Flora jest zróżnicowana i znacząca regionalnie, a obszar jest również istotny z punktu widzenia ochrony grzybów. Opisano tu kilka nowych gatunków, a wiele zagrożonych gatunków jest nadal dobrze reprezentowanych”.

W związku z powyższym **przedmiotowa Prognoza jest oparta na błędnych założeniach**, które uniemożliwiły dokonanie prawidłowej oceny wpływu planowanych działań na OUV Obiektu.

5. Na stronach 54-70 (według numeracji z Prognozy dla Nadleśnictwa Białowieża) znajdują się Zapisy odnoszące się do “istotnych elementów środowiska świadczących o wyjątkowej uniwersalnej wartości Obiektu”.

W ustępach tych nie podano uzasadnienia na podstawie, którego ustalono “istotność elementów środowiska świadczących o wyjątkowej uniwersalnej wartości Obiektu” oraz pominięto (bez uzasadnienia) inne wyżej wspomniane elementy.

W związku z tym **zawarta w “Prognozie” analiza jest niepełna i nie może być uznana za rzetelną ocenę wpływu na atrybuty i OUV Obiektu**.

6. Na stronie 71 (według numeracji z Prognozy dla Nadleśnictwa Białowieża) znajdują się zapisy odnoszące się do “integralności obszaru” - punkt. 6.1.3.

W ustępie tym podano błędne (niezgodne z SOUV) atrybuty integralności obszaru, w związku z czym dokonano błędnej oceny wpływu planowanych działań na OUV obszaru w zakresie integralności.

Podane atrybuty odnoszą się do “obecności reprezentatywnych ekosystemów i zbiorowisk leśnych, typowych dla tej części Europy; naturalnego składu i rozmieszczenia gatunków; złożonej struktury drzewostanów (złożona struktura pionowa oraz układ mozaikowy); różnorodności rozmiarów i wieku drzew (obecność bardzo starych drzew); obecności martwego drewna (stojącego lub powalonego) w różnych stadiach rozkładu”, podczas gdy Integralność obszaru zgodnie z SOUV zdefiniowana jest jako: “Obiekt jest dużym, spójnym obszarem chronionym, który poprzez występowanie różnych form ochrony reprezentuje pełen zakres ekosystemów leśnych regionu i zapewnia siedliska dla dużych ssaków. Obecność rozległych, niezakłóconych obszarów ma kluczowe znaczenie dla wartości ochrony przyrody. Niektóre ekosystemy reprezentowane w obiekcie (podmokłe łąki, mokradła, korytarze rzeczne) wymagają ochrony poprzez aktywne zarządzanie, ze względu na zmniejszenie przepływu wody i zanik działalności rolniczej (koszenie łąk). Strefa buforowa zaproponowana przez oba państwa - strony wydaje się wystarczająca, aby zapewnić skuteczną ochronę integralności obiektu przed zagrożeniami spoza jego granic. Istnieją pewne wyzwania związane z łącznością, od barier wewnątrz Obiektu i jego względnej izolacji względem otaczającego krajobrazu rolniczego, co wymagają ciągłego zarządzania i monitorowania.”

8. Na stronie 72 (według numeracji z Prognozy dla Nadleśnictwa Białowieża) znajdują się zapisy odnoszące się do “wymagań dotyczących ochrony i zarządzania obszarem” - punkt. 6.1.4.

W ustępie tym podano błędne (niezgodne z SOUV) atrybuty wymagań dotyczących ochrony i zarządzania obszarem, w związku z czym dokonano błędnej oceny wpływu planowanych działań na OUV obszaru w tym zakresie.

“Prognoza” praktycznie nie dokonuje oceny wpływu proponowanych działań w odniesieniu do wymagań dotyczących ochrony i zarządzania obszarem które wg. SOUV zdefiniowane są jako: “Ochrona i zarządzanie wymagają bliskiej i skutecznej współpracy między Państwami-Stronami, a także między instytucjami w każdym Państwie-Stronie. Białowiecki Park Narodowy (Polska), polska administracja leśna i władze Parku Narodowego Puszcza Białowiecka (Białoruś) zawarły porozumienie dotyczące przygotowania i wdrożenia zintegrowanego planu zarządzania Obiektem oraz utworzenia transgranicznej grupy sterującej. Ponadto Państwo Strona - Polska opracowała porozumienie ustanawiające Komitet Sterujący między Parkiem Narodowym a administracją leśną w celu osiągnięcia skoordynowanego podejścia do zintegrowanego zarządzania. Niezbędne jest zapewnienie skutecznego funkcjonowania tego komitetu sterującego, w tym poprzez regularne spotkania oraz jego wkład w koordynację i zarządzanie transgraniczne. Istotne jest, aby parki narodowe obu Państw-Stron utrzymywały skuteczne i prawnie przyjęte plany zarządzania. Istotne jest zapewnienie, że zintegrowany plan zarządzania obejmie wszystkie kluczowe kwestie dotyczące efektywnego zarządzania Obiektem, w szczególności zarządzanie lasami, łąkami i terenami podmokłymi, oraz że będzie odpowiednio finansowany długoterminowo, aby zapewnić skuteczne wdrożenie.”

W żadnym z przedstawionym do konsultacji dokumencie nie ma wzmianki o konsultacji i uzgodnieniu proponowanych działań ani z podmiotami odpowiedzialnymi za zarządzanie

obszarem po stronie białoruskiej, ani z drugim zarządzającym po stronie polskiej, tj. Białowieskim Parkiem Narodowym. Ponadto, oprócz stwierdzenia “Aneksy stanowią narzędzie krótkoterminowego, doraźnego zarządzania częścią Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska. Plan długofalowego działania powinien zostać określony w Zintegrowanym Planie Zarządzania Obiektem”, przedstawione do konsultacji dokumenty nie wyjaśniają dlaczego taki plan nie powstaje.

Powyższe świadczy o:

- a. nieprawidłowym dokonaniu oceny wpływu planowanych działań w odniesieniu do wymagań dotyczących ochrony i zarządzania OUV;
- b. braku odpowiednich konsultacji i uzgodnień pomiędzy wszystkimi podmiotami zarządzającymi Obiektem;
- c. dysfunkcyjności w koordynacji zarządzania obszarem zarówno na poziomie transgranicznym jak i po stronie polskiej pomiędzy Lasami Państwowymi i Białowieskim Parkiem Narodowym; co w konsekwencji prowadzi do wniosku, że przedmiotowa “Prognoza” jest w tym zakresie nierzetelna i nie może służyć jako podstawa do podejmowania decyzji odnośnie proponowanych działań.

XI. Niekompletne, błędne i nieprawdziwe dane zawarte w Prognozach

Prognozy zawierają szereg danych niekompletnych i niewłaściwie uzyskanych, co wpływa na ocenę oddziaływania założonych przez wnioskodawcę działań i czyni ją nierzetelną i niemożliwą do zaakceptowania na gruncie prawa krajowego i UE. Między innymi:

1. Zaniżone oceny wielkości obszarów użytkowanych przez chronione ptaki

Przedstawiona Prognoza oddziaływania Aneksów do PUL trzech nadleśnictw na integralność obszaru Puszczy Białowieskiej jako obszaru Natura 2000 oraz obszaru światowego dziedzictwa jest nie do przyjęcia z racji faktu, iż Autorzy dokumentów rażąco zaniżyli obszar występowania na terenie opracowania szeregu gatunków wymagających szczególnej ochrony.

W zależności od gatunku, obszar występowania wskazany w Prognozie jest od kilkunastu do kilkuset razy mniejszy od faktycznego obszaru występowania na terenie poszczególnych nadleśnictw.

W tej sytuacji obszary zachodzenia na siebie planowanych cięć oraz występowania cennych zwierząt są jaskrawo zaniżone, sprawiając, że **ocena oddziaływania jest zupełnie niewiarygodna**. Ilustrują to dane zestawione poniżej dla włośchatki, sóweczki, muchołówki małej, muchołówki białoszyjej, dzięcioła trójpalczastego i dzięcioła biało-grzbiatego - kluczowych gatunków awifauny na obszarze PLC200004.

a. Włośchatka *Aegolius funereus*

Według inwentaryzacji wykonanej w 2017 roku przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (PGL LP)¹⁴, gatunek występuje na terenie nadleśnictwa Browsk na 16 stanowiskach. Oznacza to, że włośchatka występuje tu na terenie 2128 ha lub 1120 wydzieleń leśnych (1 stanowisko oznacza terytorium o średniej wielkości ok. 133 ha¹⁵; 16 terytoriów to 16*133 ha=2128 ha użytkowanych przez włośchatkę; przeciętna wielkość wydzielienia w Puszczy Białowieskiej to 1.90 ha (mediana), więc 2128/1.90=1120 wydzieleń, albo 76 pododdziałów o średniej wielkości 28 ha). Przyjmując mniejsze wartości wielkości terytorium użytkowanego przez włośchatkę, zastosowane w inwentaryzacji LP (78 ha; źródło tych danych nieznane), gatunek występuje na 1248 ha Nadleśnictwa Browsk, czyli w ok. 657 wydzieleniach.

Tymczasem, wg tabeli 12, przedstawiającej *"Gatunki będące przedmiotem ochrony w obszarze PLC200004 Puszcza Białowieska występujące na gruntach nadleśnictwa"* włośchatka w ogóle nie występuje na terenie Nadleśnictwa Browsk (sic!). Podobnie, gatunek nie figuruje w tabeli 19, oceniającej wpływ Aneksu na cenne gatunki zwierząt w kontekście zachowania OUV obiektu światowego dziedzictwa. Włośchatka nie figuruje również w tabeli 25, zestawiającej *Przewidywany wpływ planowanych działań na zwierzęta chronione*. Gatunek został natomiast wymieniony w tabeli 32 *Przewidywany wpływ planowanych działań na ptaki stanowiące przedmiot ochrony w obszarze PLC200004 Puszcza Białowieska*. Jednakże wpływ realizacji Aneksu na właściwy stan ochrony jego lokalnej populacji został oceniony w oparciu o *ocenę ekspercką potencjalnych siedlisk optymalnych*, przy wskazaniu iż *brak informacji o lokalizacji stanowisk*.

Powyższe zestawienie ilustruje, że autorzy raportu nie dysponowali żadną wiedzą o występowaniu włośchatki na terenie Nadleśnictwa Browsk, pomimo istnienia dokładnych danych zebranych przez PGL LP w 2017 r. Nie umieli również zdecydować, czy gatunek występuje na terenie opracowania, lecz brak jest informacji o tym, w jakich miejscach, czy też w ogóle nie występuje. W każdym przypadku, ocena ekspercka została wykonana w oderwaniu od stanu faktycznego. Jako taka może dać prawidłowe rezultaty jedynie przez przypadek.

b. Sóweczka *Glaucidium passerinum*

Według inwentaryzacji wykonanej w 2017 roku przez PGL LP, gatunek występuje na

¹⁴ Instytut Badawczy Leśnictwa 2017. Ocena i monitoring zmian stanu różnorodności biologicznej w Puszczy Białowieskiej na podstawie wybranych elementów przyrodniczych i kulturowych – kontynuacja. Sprawozdanie z realizacji badań prowadzonych w 2017 r. Sprawozdanie cząstkowe dla Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych.

¹⁵ Średnia wielkość terytorium włośchatki wyznaczona w oparciu o badania radiotelemetryczne (Korpimäki E., Hakkarainen H. 2012. The Boreal Owl: Ecology, Behaviour and Conservation of a Forest-Dwelling Predator. Cambridge Univ. Press, Cambridge).

terenie nadleśnictwa Browsk na 61 stanowiskach. Przekłada się to na występowanie sóweczki na ok. 14152 ha terenów Nadleśnictwa lub w obrębie ok. 7448 wydzielen lub 505 pododdziałów (średnia wielkość terytorium sóweczki to 232 ha¹⁶; 61 terytoriów zajmuje zatem 61*232 ha=14152 ha; Przy średniej wielkości wydzielenia wynoszącej 1.90 ha oraz średniej wielkości pododdziału wynoszącej 28 ha, przekłada się to na ok. 7448 wydzielen i 505 pododdziałów). Przyjmując mniejszą wielkość terytorium sóweczki, zastosowaną w inwentaryzacji LP (38 ha; źródło informacji nie podane), można szacować, że gatunek występuje na 2318 ha nadleśnictwa (1220 wydzielen lub 83 pododdziały).

Tymczasem w Prognozie dla nadl. Browsk wskazano (tab. 12, tab. 32), iż sóweczka występuje jedynie w 2 (dwóch) wydzieleniach na terenie Nadleśnictwa Browsk. Oznacza to, że autorzy dokumentu zaniżyli obszar występowania sóweczki na terenie Nadleśnictwa Browsk, w zależności od przyjętej wielkości terytorium, ok. 3700 lub ok. 600 razy.

c. Mucholówka mała *Ficedula parva*

W tabeli 12 i tabeli 32 Prognozy podano iż gatunek występuje jedynie w 2 (dwóch) wydzieleniach na terenie Nadleśnictwa Browsk. Jest to oczywista nieprawda, gdyż mucholówka mała występuje powszechnie w grądach Puszczy Białowieskiej, a łączną liczebność gatunku na terenie całej Puszczy szacowano na 300-600 par¹⁷ lub wręcz 1300-1400 par¹⁸. W ramach inwentaryzacji wykonanej w 2017 r. przez LP, mucholówka mała była w grądach stwierdzana w liczbie 1.9 samców/km trasy przemarszu. Przyjmując, że u tego gatunku tzw. efektywny pas wykrywalności¹⁹ ma szerokość ok. 100 m²⁰, oznacza to występowanie w zagęszczeniach 0.95 samca/10 ha grądów. Biorąc pod uwagę, że w Nadl. Browsk, grądy zajmują powierzchnię ok. 9019 ha, można ocenić, że w samych grądach występuje ponad 850 samców mucholówki małej. Kolejnych 20 samców występuje w łęgach/olsach nadleśnictwa, gdzie inwentaryzacja LP wykazała 0.3 samca/km trasy (0.15 samca/10 ha olsów).

Zestawiając ocenę blisko 900 samców z 2 wydzieleniami, w których rzekomo występuje ten gatunek według Prognozy, można łatwo ocenić, że jego liczebność i zasięg występowania w granicach Nadl. Browsk zostały zaniżone kilkaset razy. W Nadl. Hajnówka deklarowany brak danych o liczebności i lokalizacji terytoriów gatunku nie przeszkodził w ocenie oddziaływań Aneksu jako nieznaczających.

¹⁶ Średnia wielkość terytorium sóweczki wyznaczona w oparciu o badania radiotelemetryczne (Strom H., Sonerud G.A. 2001. Home range and habitat selection in the Pygmy Owl *Glaucidium passerinum*. *Ornis Fennica* 78: 145-158).

¹⁷ Standardowy Formularz Danych dla obszaru Natura 2000 PLC200004

¹⁸ Pugacewicz E. 1997. Ptaki łęgowe Puszczy Białowieskiej. PTOP, Białowieża.

¹⁹ Effective strip half-width w liczeniach transektowych prowadzonych zgodnie ze standardem metodycznym distance sampling. Patrz Buckland S.T., Rexstad E.A., Marques T.A., Oedekoven C.S. 2015. Distance Sampling: Methods and Applications. Springer, New York.

²⁰ Grzegorz Neubauer, Uniwersytet Wrocławski, dane niepublikowane.

d. Mucholówka białoszyja *Ficedula albicollis*

W tabeli 12 i tabeli 32 Prognozy podano iż gatunek występuje jedynie w 3 (trzech) wydzieleniach na terenie Nadleśnictwa Browsk. Jest to oczywista nieprawda, gdyż mucholówka białoszyja występuje powszechnie w grądach Puszczy Białowieskiej, a łączną liczebność gatunku na terenie całej Puszczy szacowano na 5000-10000 par (Standardowy Formularz Danych dla obszaru Natura 2000 PLC200004). W ramach inwentaryzacji wykonanej w 2017 r. na zlecenie PGL LP, mucholówka białoszyja była w grądach stwierdzana w liczbie 3.5 samców/km trasy przemarszu. Przyjmując, że u tego gatunku tzw. efektywny pas wykrywalności ma szerokość ok. 50 m²¹, można oszacować zagęszczenie tego gatunku w grądach na poziomie 3.5 samca/10 ha. Daje to ok. 3150 samców mucholówki białoszyjej w samych tylko grądach Nadl. Browsk. Do tego należy doliczyć samce w olsach i łęgach (6.5 samca/km trasy przemarszu, co daje 6.5 samca/10 ha łęgów oraz łącznie nieco ponad 1000 samców w 1553 ha łęgów i olsów w granicach nadleśnictwa). W sumie, na terenie lasów nadleśnictwa Browsk występuje dobrze ponad 4000 samców mucholówki białoszyjej.

Dane podane w Prognozie (tab. 10. tab. 32) i użyte do oceny wpływu Aneksu na właściwy stan populacji gatunku zaniżają tę liczebność oraz obszar wykorzystywany przez gatunek ponad tysiącrotnie. Podobna sytuacja dotyczy Nadl. Hajnówka, gdzie mucholówka białoszyja ma występować w 1 (jednym) wydzielaniu, podczas gdy faktyczna liczebność gatunku - oszacowana jak powyżej - liczona jest w tysiącach terytoriów. Zaniżenie wielkości obszaru użytkowanego przez gatunek jest więc ponad tysiącrotnie.

e. Dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*

W tabeli 12 oraz tabeli 32 Prognozy podano, iż gatunek występuje jedynie w 6 wydzieleniach Nadleśnictwa Browsk. Ocena ta jest daleka od stanu faktycznego. W ramach inwentaryzacji dzięcioła trójpalczastego wykonanej na zlecenie LP w 2017 roku, oszacowano całkowitą liczebność populacji tego gatunku w całej Puszczy Białowieskiej na 310-328 par. Przyjmując, że gatunek występował w poszczególnych nadleśnictwach Puszczy (oraz BPN) w proporcjach odpowiadających proporcjom powierzchni leśnej, można ocenić, że w Nadl. Browsk występują ok. 102 pary dzięcioła trójpalczastego.

Tym samym autorzy Prognozy siedemnastokrotnie zaniżyli liczebność gatunku na obszarze opracowania.

f. Dzięcioł białogrzbisty *Dendrocopos leucotos*

W tabeli 12 Prognozy, ptak ten nie jest w ogóle wykazany wśród gatunków stanowiących

²¹ Grzegorz Neubauer, Uniwersytet Wrocławski, dane niepublikowane.

przedmioty ochrony w PLC200004 i występujących na terenie Nadleśnictwa Browsk. W tabeli 32 dzięcioł białogrzbisty figuruje jako gatunek występujący na terenie nadleśnictwa, ale którego liczebność i rozmieszczenie pozostają nierozpoznane. Liczebność gatunku na terenie Nadleśnictwa Browsk można ocenić w oparciu o oszacowania całkowitej liczebności populacji uzyskane w ramach inwentaryzacji wykonanej na zlecenie LP w 2017. Przyjmując, że gatunek występował w poszczególnych nadleśnictwach Puszczy (oraz BPN) w proporcjach odpowiadających proporcjom powierzchni leśnej, można ocenić, że w Nadl. Browsk występuje ok. 108 par dzięcioła trójpalczastego.

Zadeklarowana w Prognozie nieznajomość rozmieszczenia poszczególnych terytoriów podważa możliwości prawidłowej oceny skutków prac leśnych prowadzonych na 1563 ha drzewostanów rozproszonych w ponad stu wydzieleniach.

2. Niekompletna wiedza o miejscach występowania kluczowych gatunków

Dla szeregu chronionych gatunków, stanowiących przedmioty ochrony, wykonawcy Prognozy nie dysponowali żadną lub co najwyżej dalece niekompletną wiedzą o rozmieszczeniu terenów użytkowanych przez te zwierzęta na terenie objętym prognozą. Prognozowanie wpływu rozproszonych intensywnych cięć drzewostanu na populacje tych gatunków nie w tej sytuacji żadnych podstaw. Nie można bowiem wykorzystywać do tego celu informacji o średniej intensywności pozyskania dla całego obszaru siedlisk gatunku, gdyż kluczowe zagrożenie stanowią tu bardzo intensywne cięcia prowadzone lokalnie, w określonych wydzieleniach, sprawiające, że konkretne tereny przestają być siedliskiem dogodnym dla danego gatunku. Pozyskanie drewna skoncentrowane selektywnie w miejscach najbardziej dogodnych dla występowania określonych gatunków może mieć znaczące negatywne oddziaływanie na całe ich lokalne populacje, pomimo niskiej wartości średniego pozyskania, obliczonej dla całości terenu Puszczy.

Jest to szczególnie jaskrawe w sytuacji, gdy planowane pozyskanie dotyczy głównie posuszu świerkowego, a kluczowe gatunki ptaków są zależne właśnie od występowania martwych, stojących świerków. Tak jest choćby w przypadku dzięcioła trójpalczastego i sóweczki, dla których inwentaryzacja zlecona przez LP wykazała, że odpowiednio ponad 90% lub ponad 50% gniazd jest umieszczonych w martwych świerkach.

Daleko niekompletna wiedza o konkretnych miejscach występowania cennych gatunków sprawia w tej sytuacji, że cała "ekspercka" ocena oddziaływania Aneksu na wiele gatunków jest zupełnie niewiarygodna i nie spełnia standardów wnioskowania naukowego.

3. Niewłaściwa ocena skutków rozpoznanego oddziaływania

W niektórych przypadkach przedstawione w Prognozie oceny oddziaływania Aneksu na chronione gatunki nie są spójne z przedstawionymi faktami. Na przykład, pomimo istnienia

danych ilościowych wskazujących na istotne negatywne oddziaływanie, Autorzy Prognozy postulują brak znaczącego niekorzystnego efektu zabiegów dla lokalnej populacji. Pokazują to poniższe przykłady:

a. Orlik krzykliwy *Clanga pomarina*.

W Prognozie dla Nadl. Browsk wskazano, iż pozyskanie drewna będzie prowadzone w 5 strefach ochrony miejsc gniazdowania orlika. Biorąc pod uwagę, że na terenie Nadleśnictwa gniazduje 20-25 par tego gatunku²², należy stwierdzić, że proponowane prace stanowią znaczącą ingerencję w siedliska gniazdowe 20-25% lokalnej populacji tego cennego gatunku. Podobnie, w ramach Aneksu dla nadl. Hajnówka przewidziano pozyskanie intensywne drzew w 3 strefach gniazdowych orlika spośród ok. 20 terytoriów gatunku stwierdzonych w nadleśnictwie. Należy liczyć się z porzuceniem przez ptaki tych rewirów, co oznaczałoby znaczące negatywne oddziaływanie na populację orlika krzykliwego na terenie nadleśnictwa. Zawarta w tab. 23 Prognozy informacja o braku znaczącego oddziaływania planowanych zabiegów na populację orlika jest więc zupełnie nieadekwatna do stanu faktycznego.

b. Zawarta na stronie 110 ocena wpływu oparta jest o inwentaryzację LP *Cucujus cinnaberinus* nie odzwierciedla rozmieszczenia tego gatunku w obrębie kompleksu. LP opierają się na inwentaryzacji nie odzwierciedlającej rzeczywistego rozmieszczenia gatunku, gdyż inwentaryzacja została wykonana na powierzchniach kołowych o niewielkim promieniu, niezgodnie z przyjętą przez GIOŚ metodyką, która nakazuje inwentaryzację gatunku na transektach. Metoda powierzchni kołowych w wydzieleniu skutkuje stwierdzeniem mniejszej ilości stanowisk w wydzieleniu w porównaniu do metody transektowej, kiedy sprawdza się zasiedlenie potencjalnych siedlisk na większej powierzchni. Ponadto inwentaryzacja była wykonywana w dwóch okresach badań (wiosną i jesienią), bez uwzględnienia wynikających z tego faktu różnic w wykrywalności chrząszczy. Szereg innych stanowisk gatunku, niewykazanych przez LP przedstawiają poniższe publikacje i raporty wykonane wcześniej przez inne osoby.^{23 24 25} Tym samym wykonana ocena wpływu planowanych zabiegów na populację gatunku w oparciu o niepełne dane nie jest rzetelna.

²² Pugacewicz E. 2015. Stan populacji orlika krzykliwego *Clanga pomarina* w Puszczy Białowieskiej w latach 2010-2014. Dubelt 6-7: 1-37.

²³ GUTOWSKI J. M., SUĆKO K., BOHDAN A., ZIELIŃSKI S. 2010. Nowe dane o rozmieszczeniu w Puszczy Białowieskiej wybranych gatunków chrząszczy saproksylicznych, wymienionych w załącznikach II i IV dyrektywy siedliskowej (92/43/EWG). Wykorzystano na potrzeby przygotowania: plan zadań ochronnych Natura 2000 Puszcza Białowieska.

²⁴ Gutowski J. M., Sućko K., Bohdan A., Zieliński S. 2011. Inwentaryzacja chrząszczy saproksylicznych w Puszczy Białowieskiej, ujętych w Dyrektywie Siedliskowej. Białowieża, 2010.

²⁵ Gutowski J.M., Sućko K. 2016. Inwentaryzacja wybranych, chronionych gatunków chrząszczy (Coleoptera) w „Rezerwacie Krajobrazowym im. Władysława Szafera” w Puszczy Białowieskiej wraz z rekomendacjami dotyczącymi ich ochrony

Biorąc pod uwagę fakt, że Aneks zakłada usuwanie dużej ilości drzew martwych, w ramach planowanych prac nastąpi zniszczenie wielu stanowisk gatunku, tym samym planowane prace mogą mieć negatywny wpływ na populację, z pewnością będzie dochodziło do niszczenia miejsc rozrodu – co zostało udokumentowane w poprzednich latach.

c. Zawarta na stronie 111 ocena wpływu oparta jest o Inwentaryzację LP *Boros schneideri*, która nie odzwierciedla rozmieszczenia tego gatunku w obrębie kompleksu. LP opierają się na inwentaryzacji nie odzwierciedlającej rzeczywistego rozmieszczenia gatunku, gdyż inwentaryzacja została wykonana na powierzchniach kołowych o niewielkim promieniu, niezgodnie z przyjętą przez GIOŚ metodyką, która nakazuje inwentaryzację gatunku na transektach. Metoda powierzchni kołowych w wydzieleniu skutkuje stwierdzeniem mniejszej ilości stanowisk w wydzieleniu w porównaniu do metody transektowej, kiedy sprawdza się zasiedlenie potencjalnych siedlisk na większej powierzchni. Ponadto inwentaryzacja była wykonywana w dwóch okresach badań (wiosną i jesienią), bez uwzględnienia wynikających z tego faktu różnic w wykrywalności chrząszczy. Szereg innych stanowisk gatunku, niewykazanych przez LP przedstawiają poniższe publikacje i raporty wykonane wcześniej przez inne podmioty.^{26 27 28 29} Tym samym wykonana ocena wpływu planowanych zabiegów na populację gatunku w oparciu o niepełne dane nie jest wiarygodna.

Biorąc pod uwagę fakt, że aneks zakłada usuwanie dużej ilości drzew martwych, czyli zasiedlanych przez ponurka) w ramach planowanych prac, należy uznać, że nastąpi zniszczenie wielu stanowisk gatunku, tym samym planowane prace mogą mieć negatywny wpływ na populację, z pewnością będzie dochodziło do niszczenia miejsc rozrodu – co zostało udokumentowane w poprzednich latach.

4. Uwagi dotyczące Prognozy oddziaływania na środowisko, Nadleśnictwa: Białowieża, Browsk, Hajnówka - siedlisko 9170 Grąd subkontynentalny

Analiza oddziaływania projektu Aneksu wykazała wpływ dodatni zabiegów na kryterium „struktura drzewostanów i funkcje” oraz na „stan ochrony typowych gatunków”. Wykazano również brak znaczącego wpływu na kryterium „naturalny zasięg i powierzchnia siedliska przyrodniczego”. Działania gospodarcze w dłuższej perspektywie miejscowo wpłyną pozytywnie na siedlisko, jednak w ogólnej ocenie, biorąc pod uwagę niewielką powierzchnię zabiegu, wpływ będzie obojętny. Są to stwierdzenia nie znajdujące potwierdzenia w faktach.

²⁶ Gutowski J.M., Sućko K., Bohdan A., Zieliński S. 2010. Nowe dane o rozmieszczeniu w Puszczy Białowieskiej wybranych gatunków chrząszczy saproksylicznych, wymienionych w załącznikach II i IV dyrektywy siedliskowej (92/43/EWG). Wykorzystano na potrzeby przygotowania: plan zadań ochronnych Natura 2000 Puszcza Białowieska.

²⁷ Gutowski J. M., Sućko K., Bohdan A., Zieliński S. 2011. Inwentaryzacja chrząszczy saproksylicznych w Puszczy Białowieskiej, ujętych w Dyrektywie Siedliskowej. Białowieża, 2010.

²⁸ Gutowski J.M., Sućko K., Zub K., Bohdan A. 2014. Habitat preferences of *Boros schneideri* in the natural tree-stands of the Białowieża. Journal of Insect Science. Jan 1.

²⁹ Gutowski J.M., Sućko K. 2016. Inwentaryzacja wybranych, chronionych gatunków chrząszczy (Coleoptera) w „Rezerwacie Krajobrazowym im. Władysława Szafera” w Puszczy Białowieskiej wraz z rekomendacjami dotyczącymi ich ochrony

Po dokonaniu analizy wskaźników ujętych w podręczniku Monitoring siedlisk przyrodniczych³⁰ w oparciu o wyniki dotychczasowych badań wykonanych min. w Puszczy okazuje się, że stwierdzenia o poprawie parametrów siedliska 9170 są całkowicie nieuzasadnione z następujących powodów:

a. W zakresie wskaźnika charakterystyczna kombinacja florystyczna:

Z badań IBL i LP (o które podczas wnioskowania opierali się zapewne wykonawcy Prognozy) wynika, że lasy gospodarcze Puszczy nie różniły się pod względem gatunków typowych i gatunków starych lasów od najcenniejszego fragmentu parku narodowego, jednak należy mieć na uwadze, że:

- wyniki badań³¹ należy uznać w dużym stopniu za nieaktualne, badania zostały wykonane przed znacznym pogorszeniem stanu siedlisk przyrodniczych – w sezonie wegetacyjnym 2016/2017, czyli przed wykonaniem rozległych zrębów o powierzchni ponad 700 ha głównie w 2017 roku³². W chwili prezentacji badań (listopad 2017) w Puszczy kontynuowano wyręby w obrębie siedlisk chronionych, w tym siedliska 9170;

- w części zagospodarowanej badania obejmowały również duży udział powierzchni o dużym stopniu naturalności, wyłączonych od dekad z gospodarki leśnej, bądź też o niewielkim stopniu przekształcenia co w połączeniu z dużą powierzchnią lasów gospodarczych (co przekładało się na dużą liczbę powierzchni badawczych) wpłynęło na uzyskanie wyników, mówiących o braku istotnych różnic pomiędzy lasami gospodarczymi a fragmentem parku narodowego (obręb ochronny Orłówka). Lasów gospodarczych nie zróżnicowano na lasy wyłączone z gospodarki oraz poddane presji gospodarczej w ostatnich latach. Powierzchnie w których wykonano rębnie i zręby w ostatnich latach posiadają zdecydowanie gorszy skład florystyczny gatunków typowych i gatunków starych lasów, które jako gatunki wrażliwe na zaburzenia antropogeniczne ustąpiły z wielu zrębów – o tym jednak nie wspominają badania IBL zrealizowane przed wykonaniem zrębów;

IBL potwierdza istotną zależność pomiędzy wzrostem liczby gatunków (w szczególności gatunków typowych) a zasobnością martwego drewna³³, co przemawia za zwiększaniem zasobności martwego drewna w lasach gospodarczych w celu utrzymania lub poprawy wskaźnika charakterystyczna kombinacja florystyczna w lasach zagospodarowanych

Badania przeprowadzone za granicą w lasach liściastych również potwierdzają istotną zmianę we frekwencji poszczególnych gatunków runa jaka nastąpiła po wykonaniu zabiegów

³⁰ Mróz W. (red.) 2015. Monitoring siedlisk przyrodniczych. przewodnik metodyczny. Część IV. GIOŚ, Warszawa.

³¹ Czerepko, Gawryś 2017. Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej – gatunki starych lasów oraz struktury fitocenoz. Prezentacja

³² Mikusiński G., Bubnicki J.W., Churski M., Czeszczewik D., Walankiewicz W., Kuijper D.P.J. 2018. Is the impact of loggings in the last primeval lowland forest in Europe underestimated? The conservation issues of Białowieża Forest. Biological Conservation 227: 266-274.

³³ Czerepko, Gawryś 2017. Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej – gatunki starych lasów oraz struktury fitocenoz. Prezentacja

gospodarczych³⁴.

Rozpad świerczyn w Puszczy sprzyja odnowieniu dębu^{35 36 37} – gatunku pożądanego z perspektywy zapisów PZO. Planowana ingerencja w wydzielania w obrębie siedliska 9170 w którym obserwujemy zamieranie świerczyn spowoduje zniszczenie odnowienia dębowego i pogorszy warunki do wzrostu młodych dębów.

b. W zakresie wskaźnika Inwazyjne gatunki obce w podszycie i runie

Gatunki obce mają w lasach zagospodarowanych najwyższą frekwencję (76%). Aż 33 z 36 gatunków obcych stwierdzono w lasach gospodarczych, podczas gdy w rezerwach przyrody 11, BPN Hwoźna 5, BPN Orłówka 2 gatunki³⁸. Fitocenozy niezaburzone gospodarką leśną są bardziej stabilne i mniej podatne na dyspersję obcych gatunków flory, natomiast w zaburzonych pozyskaniem drewna fragmentach siedlisk ekspansja gatunków obcych przebiega znacznie szybciej, co potwierdziły badania z Puszczy Białowieskiej³⁹ i innych kompleksów^{40 41 42}.

W związku z powyższym po wykonaniu zabiegów ujętych w aneksach wskaźnik ulegnie pogorszeniu.

c. W zakresie wskaźnika Ekspansywne gatunki rodzime w runie.

Zręby wykonane w ubiegłych latach są często kolonizowane przez gatunki ekspansywne jak trzcinniki. Zwiększenie powierzchni pozrębowych nasili ten proces, co wpłynie na pogorszenie wskaźnika.

Płaty siedliska 9170 w miejscach wyrębów są również kolonizowane przez gatunki synantropijne. Według badań LP/IBL aż 92 proc gatunków synantropijnych stwierdzono w

³⁴ Falkengren-Grerup U., Tyler G. 1991. Dynamic floristic changes of Swedish beech forest in relation to soil acidity and stand management. *Vegetatio* 95: 149–158

³⁵ Bobiec A. 2007. The influence of gaps on tree regeneration: a case study of the mixed lime-hornbeam (*Tilio-Carpinetum* Tracz. 1962) communities in the Białowieża Primeval Forest. *Pol. J. Ecol.* 55: 441–455

³⁶ Bobiec A., Bobiec M. 2012. Influence of spruce decline in stands of the Białowieża National Park on natural oak regeneration. *Sylvan* 156 (4): 243-251.

³⁷ Bobiec, Jaszcz, Wojtunik. 2011. Oak (*Quercus robur* L.) regeneration as a response to natural dynamics of stands in European hemiboreal zone. *European Journal of Forest Research* 130: 785.

³⁸ Czerepko, Gawryś 2017. Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej – gatunki starych lasów oraz struktury fitocenozy. Prezentacja

³⁹ Chmura D., Sierka E. 2007. The invasibility of deciduous forest communities after disturbance: A case study of *Carex brizoides* and *Impatiens parviflora* invasion. *Forest Ecology and Management* 242: 487-495.

⁴⁰ Brothers T.S., Spingarn A. 1992. Forest fragmentation and alien plant invasion of Central Indiana Old-Growth Forests. *Conserv. Biol.* 6: 91–100.

⁴¹ Medwecka-Kornaś A., 1994. Ochrona flory i roślinności na obszarach leśnych: stan i zadania. *Ochr. Przyr.* 51: 3–21

⁴² Noss 2001. Beyond Kyoto: forest management in a time of rapid climate change. *Conserv. Biol.* 15: 578–590.

lasach gospodarczych, co dowodzi sprzyjaniu gospodarki leśnej dla dyspersji tej grupy gatunków⁴³.

d. W zakresie wskaźnika Struktura pionowa i przestrzenna roślinności

Usunięcie w ramach planowanych zabiegów górnego piętra, skutkujące zniszczeniem naturalnego odnowienia oraz sztucznymi nasadzeniami powoduje oczywistym uproszczeniem i ujednoliceniem struktury pionowej i przestrzennej roślinności, co przekłada się na negatywną, ogólną ocenę siedliska w lasach zagospodarowanych^{44 45}. **Wskaźnik ten będzie ulegał pogorszeniu w miarę zwiększenia powierzchni objętej zrębami.**

e. W zakresie wskaźnika Wiek drzewostanu (udział starodrzewu)

Po usunięciu drzew, budujących obecnie dojrzały drzewostan zmniejszy się udział starodrzewu w poszczególnych wydzieleniach objętych zabiegami, co **wpłynie na pogorszenie wskaźnika.**

f. W zakresie wskaźnika Naturalne odnowienie drzewostanu.

Wskaźnik ulegnie poważnemu pogorszeniu:

– pomimo deklaracji przedstawicieli LP o zachowaniu i promowaniu naturalnego odnowienia zabiegi związane z pozyskaniem drewna okazują się niezwykle destrukcyjne dla naturalnego odnowienia; zniszczono ok. 80% naturalnego odnowienia na powierzchniach "poharwesterowych" oraz rębniach wykonanych w tradycyjny sposób;

- na powierzchniach pozrębowych, obsadzonych naturalne odnowienie jest systemowo eliminowane poprzez regularnie koszenie przez nadleśnictwa – np. obsadzony zręb w oddz 280;

- na powierzchniach pozbawionych martwego drewna (a taki będzie miejscowy efekt wykonania działań ujętych w aneksach) naturalne odnowienie jest bardzo utrudnione min. ze względu na presję zwierząt; wyłączenie drzewostanów z zabiegów oraz pozostawienie martwego drewna sprzyja naturalnemu odnowieniu, zwłaszcza dębu^{46 47 48}.

Realizacja działań przewidzianych w aneksach przyczyni się do niszczenia naturalnego

⁴³ Czerepko, Gawryś 2017. Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej – gatunki starych lasów oraz struktury fitocenoz. Prezentacja

⁴⁴ Tabor J. 2019. Wyniki inwentaryzacji przyrodniczej w Puszczy Białowieskiej z lat 2016 – 2017. Posiedzenie Regionalnej Rady Ochrony Przyrody. Białystok - 19.01.2019 r.

⁴⁵ WWF Polska 2017. Raport z monitoringu leśnych siedlisk przyrodniczych Puszcza Białowieska PLC200004

⁴⁶ Bobiec A. 2007. The influence of gaps on tree regeneration: a case study of the mixed lime-hornbeam (Tilio-Carpinetum Tracz. 1962) communities in the Białowieża Primeval Forest. Pol J Ecol 55:441–455

⁴⁷ Bobiec A., Bobiec M. 2012. Influence of spruce decline in stands of the Białowieża National Park on natural oak regeneration. Sylwan 156 (4): 243-251.

⁴⁸ Bobiec, Jaszcz, Wojtunik. 2011. Oak (Quercus robur L.) regeneration as a response to natural dynamics of stands in European hemiboreal zone. European Journal of Forest Research 130: 785

odnowienia i tym samym pogorszenia wskaźnika.

g. w zakresie wskaźnika Gatunki obce w drzewostanie

Nadleśnictwa nie realizowały dotąd zapisów z PZO obligujących je do usuwania gatunków obcych lub działanie to miało charakter przygodny. Należy się spodziewać, że tworzenie luk w drzewostanie przy braku eliminowania obcych gatunków drzewiastych będzie skutkowało ich dyspersją – zwłaszcza jawora i dębu czerwonego w okolicach siedziby nadleśnictwa Browsk (gdzie znajduje się skupisko dojrzałych dębów czerwonych) oraz ceremchy w okolicy Hajnówki.

h. W zakresie wskaźnika Martwe drewno (łącznie zasoby)

Z ostatnich danych na temat rozmieszczenia martwego drewna w Puszczy wyłania się ogromna dysproporcja pomiędzy średnią zasobnością martwego drewna w lasach zagospodarowanych a obszarami chronionymi, które powinny pełnić funkcję obszarów referencyjnych (wzorcowych). Średnia zasobność w lasach gospodarczych wynosi 75 m³/ha podczas gdy średnia zasobność w rezerwacie ścisłym wynosi 157m³/ha. Realizacja planowanych zabiegów w sposób oczywisty zmniejszy zasobność martwego drewna a w rezultacie wpłynie na pogorszenie wskaźnika.

W zagospodarowanej części Puszczy dominują powierzchnie o zasobności do 10 m³/ha - 132 powierzchni (spośród 234 wszystkich powierzchni), podczas gdy w rezerwacie ścisłym BPN dominują powierzchnie o zasobności ponad 100 m³/ha – 73 powierzchnie na 189 powierzchni⁴⁹.

i. W zakresie wskaźnika Martwe drewno wielkowymiarowe

planowane usuwanie drzew w obrębie drzewostanów stuletnich oraz uprzątnięcie wykrotów i wiatrolomów przyczyni się do **zubożenia zasobów wielkowymiarowego drewna, co przełoży się na pogorszenie wskaźnika.**

j. W zakresie wskaźnika Mikrosiedliska drzewne (drzewa biocenotyczne)

planowane prace – zwłaszcza usuwanie martwych świerków oraz złomów i wykrotów (również sosnowych) **przynajmniej lokalnie zubożą zasoby drzew biocenotycznych z mikrosiedliskami.** Dotyczy to zwłaszcza miejsc gniazdowania dzięciołów, siedlisk obu gatunków zgmiotków, ponurka Schneidera, bezlista okrywowego oraz nietoperzy, szczególnie mopka stanowiącego przedmiot ochrony obszaru N2K (ostatnie opinie dr Alka Rachwałda z Zakładu Ekologii Lasu, Instytut Badawczy Leśnictwa i mgr Marty Szurlej, Instytut Biologii Ssaków PAN)

k. W zakresie wskaźnika Inne zniekształcenia, w tym zniszczenia runa i gleby związane z pozyskaniem drewna

Planowane prace w dużym stopniu przyczynią się do przeobrażenia pokrywy glebowej. W miejscach pozyskania drewna w 2017 nadal widoczne są koleiny głębokie na ponad 0,5m (okolice

⁴⁹ Kuberski, Paluch, Kraszewski, Zin, Stereńczak. 2018. Zasoby martwego drewna w Puszczy Białowieskiej na podstawie aktualnej inwentaryzacji na stałych powierzchniach badawczych.

Wilczej Tryby), ale zniekształcenia gleby są nadal dobrze widoczne w miejscach wcześniejszych wyrębów, wykonanych tradycyjnymi metodami. Takie miejsca z naruszoną pokrywą glebową są szczególnie chętnie kolonizowane przez obce, ekspansywne i synantropijne gatunki. Oprócz wyrębów i zrywki przeobrażenie gleby następuje wskutek orki poprzedzającej nasadzenia, a przynajmniej miejscowego odrywania wierzchniej warstwy gleby podczas tzw. talerzowania. Zgodnie z aneksami nasadzenia mają być wykonane na pow. 180 ha. **Wskaźnik ulegnie pogorszeniu** na obszarze 1 353,05 ha siedliska 9170, gdzie przewidziano prace.

I. W zakresie wskaźnika Stan kluczowych dla różnorodności biologicznej gatunków lokalnie typowych dla siedliska

W związku z tym, że Puszcza charakteryzuje się relatywnie wysoką bioróżnorodnością, gatunkami typowymi dla siedliska są głównie gatunki stenotopowe, wrażliwe na zaburzenia antropogeniczne. Do ich ochrony których obliuguje min. PZO Natura 2000, według którego gospodarka leśna stanowi zagrożenie, a sposobem ochrony tych gatunków jest wyłączenie z użytkowania pław siedliska. Planowane zabiegi, nakierowane również na ingerencję w drzewostany stuletnie na siedlisku 9170 (gdzie jest największe nagromadzenie gatunków typowych) pogorszą omawiany wskaźnik.

Biorąc pod uwagę pogorszenie poszczególnych wskaźników oceny siedliska 9170 ogólna ocena siedliska ulegnie również pogorszeniu.

Dotychczasowe badania i monitoring siedliska 9170 wskazuje na zły i gorszy (porównaniu do lasów pozostających bez ingerencji) stan siedliska 9170 w obrębie lasów gospodarczych - U1⁵⁰, dominująca U1, U2 w lasach gospodarczych oraz dominująca FV w rezerwatach i Parku Narodowym⁵¹. Jeszcze raz podkreślamy, że wspomniane oceny zostały wykonane przed rozległymi wyrębami, jakie miały miejsce w 2017 roku. Na skutek wyrębów stan siedliska 9170 uległ znacznemu pogorszeniu. Jak piszą autorzy Prognozy łącznie z wykonanymi już działaniami planowana ingerencja w siedlisko 9170 obejmie 10 789,72 ha, co daje 40,8 % siedliska 9170, co należy traktować jako znaczną i nieakceptowalną ingerencję skutkującą pogorszeniem stanu siedliska na dużej powierzchni.

5. Niewłaściwa ocena Przewidywanego wpływu planowanych czynności gospodarczych na nieujęte w PZO Natura 2000 chronione gatunki roślin, grzybów i zwierząt w Prognozie oddziaływania na środowisko, Nadleśnictwa: Białowieża, Browsk, Hajnówka

Ocena nie obejmuje wielu ważnych gatunków i ich stanowisk, podlegających ochronie (również wymagających tworzenia stref ochronnych), podczas gdy są dostępne dane na temat ich występowania. Przy czym dostępne dane (dotyczące również *Lobaria pulmonaria*) nie są wyczerpujące i wymagają uzupełnienia.

Planowane zabiegi mogą mieć szczególnie negatywny wpływ na cenne epifity:

⁵⁰ WWF Polska, 2017. Raport z monitoringu leśnych siedlisk przyrodniczych Puszcza Białowieża PLC200004

⁵¹ Tabor, ibidem

- preferujący zwarte lasy gatunek "strefowy" grzyba lichenizowanego *Thelotrema lepadinum*⁵²;
 - mchu z dyrektywy siedliskowej *Dicranum viride*^{53 54};
 - do niedawna posiadający status regionalnie wymarłego *Bryoria capillaris* związanego w dużym stopniu ze stojącymi, martwymi świerkami^{55 56}.
- Planowane zabiegi (ubytek i niedobór martwego, wielkowymiarowego drewna świerkowego w części zagospodarowanej, mechaniczne niszczenie siedlisk) mogą mieć negatywny wpływ na:
- ujęty w dyrektywie siedliskowej mech *Buxbaumia viridis* związany z martwymi świerkami w zaawansowanym stadium rozkładu⁵⁷,
 - podlegający ochronie gatunkowej gatunek chrząszcza - *Ceruchus chrysomelinus* związanego z martwymi świerkami w zaawansowanym stadium rozkładu^{58 59}.

Wnioski końcowe

W świetle przedstawionych powyżej uwag, biorąc pod uwagę, że przedstawione do konsultacji dokumenty w całości i we fragmentach są sprzeczne z wymogami UNESCO dotyczącymi Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska oraz w wielu istotnych miejscach są niezgodne z wymogami ustawy o ochronie przyrody i dyrektywy siedliskowej, a także prawem miejscowym w postaci Planu Zadań Ochronnych dla Puszczy Białowieskiej wnioskujemy o odrzucenie w całości projektów aneksów do planów urządzenia lasu dla nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka oraz Prognoz Oddziaływania dla tych aneksów i wstrzymanie jakichkolwiek prac nad nimi.

⁵² Bohdan A., Popławska M. 2011. Dane o rozmieszczeniu wybranych gatunków porostów zaliczanych do reliktyw lasów pochodzenia pierwotnego w zagospodarowanej części Puszczy Białowieskiej. Białystok.

⁵³ Stebel, A., Rosadziński, S., Wierzcholska, S., Zubel, R. & Paciorek, T. 2015. New distributional data for the moss *Dicranum viride* in Poland. — *Herzogia* 28: 38–43.

⁵⁴ Stebel A., Wierzcholska S., Vončina G. 2018. Kolejne stanowiska mchu *Dicranum viride* w Polsce. — *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica*

⁵⁵ Golubkov V., Bohdan A., Popławska M. 2011. Nowe, rzadkie i interesujące gatunki porostów Białowieskiego Parku Narodowego. *Parki Nar. Rez. Przyr.* 30 (3-4): 15-26.

⁵⁶ Matwiejuk A., Bohdan A., 2014. New sites of *Bryoria capillaris* (Ach.) Brodo & D. Hawksw. (*Ascolichenes*, *Parmeliaceae*) in the Polish part of the Białowieża Forest. *Steciana* 18(3): 181-185.

⁵⁷ Szczepaniuk, Kucharzyk, 2016. New Occurance of Rare Protected Moss Species *Buxbaumia Viridis* (*Bryopsida*, *Buxbaumiaceae*) in the Biaowieża Forest. *Steciana*

⁵⁸ Gutowski, Buchholz, Kubisz, Ossowska, Sućko, 2006. Chrząszcze saproksyliczne jako wskaźnik odkształceń ekosystemów leśnych borów sosnowych. *Leśne prace badawcze*.

⁵⁹ Nilsson, S.G., Baranowski, R., Ehnström, B., Eriksson, P., Hedin, J. & Ljungberg, H., 2000. Svartoxen, *Ceruchus chrysomelinus* (Coleoptera, Lucanidae), en försvinnande urskogsrelikt? *Ceruchus chrysomelinus* (Coleoptera, Lucanidae), a disappearing virgin forest relict species? *Entomologisk Tidskrift* 121 (4): 137-146. Lund, Sweden.

W związku z powyżej przedstawionymi uwagami postulujemy o działania mające na celu usprawnienie zarządzania Puszcą Białowieską jako obiektem Światowego Dziedzictwa UNESCO i Natura 2000 zgodnie z przygotowanymi rekomendacjami. Niżej podpisane organizacje pozarządowe, wraz z ich zapleczem eksperckim są gotowe wspomóc Lasy Państwowe i Ministerstwo Środowiska w realnych i zgodnych z wyżej wymienionymi dokumentami działaniach mających na celu rzeczywistą ochronę polskiego i światowego dziedzictwa przyrodniczego.

Agata Szafraniuk, Fundacja ClientEarth – Prawnicy dla Ziemi

Adam Bohdan, Fundacja Dzika Polska

Przemysław Chylarecki, Fundacja Greenmind

Krzysztof Cibor, Fundacja Greenpeace Polska

Sylwia Szczutkowska, Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot

Tomasz Pezold-Knezevic, Fundacja WWF